

Jaarverslag betreffende het contentieux van België voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens 2015 - 2016

Woord vooraf

Als minister van Justitie heb ik de eer u dit eerste jaarverslag betreffende het contentieux van België voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te overhandigen. De behartiging van de belangen van België voor dat Hof valt immers onder de verantwoordelijkheid van mijn administratie, in haar hoedanigheid van agent van de regering.

Tijdens het Belgische voorzitterschap van de Raad van Europa (november 2014 tot mei 2015) (zie ook mijn openingstoespraak als bijlage) heeft ons land een Conferentie op hoog niveau belegd, op 26 en 27 maart 2015, waarna de 47 lidstaten van de Raad van Europa zijn overgegaan tot de aanneming van de Verklaring van Brussel, met als titel: *"Tenuitvoerlegging van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, onze gedeelde verantwoordelijkheid"* (zie bijlage).

Die Verklaring verwijst naar de verantwoordelijkheid van de voornaamste actoren bij die tenuitvoerlegging: het Europees Hof voor de Rechten van de Mens ("het Hof"), het Comité van Ministers van de Raad van Europa, maar ook en vooral de lidstaten. In dat verband roept de Verklaring van Brussel de lidstaten op om alle belanghebbende partijen op nationaal niveau - waaronder de parlementaire vergaderingen, de nationale mensenrechteninstituten en de representatieve organisaties van het maatschappelijke middenveld - meer te betrekken bij de tenuitvoerlegging van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens ("het Verdrag", zie bijlage), ook en vooral in het stadium van de tenuitvoerlegging van de uitspraken van het Hof.

Dit verslag, dat is uitgewerkt door het Bureau van de agent van de regering, schetst een beeld van het belang van dat contentieux en van de impact ervan op België: het kan immers aanleiding geven tot wetgevend werk en/of de aanneming van algemene beleidsmaatregelen.

De uitvoering van de arresten van het EHRM zal de nodige prioriteit blijven krijgen, zowel op het vlak van individuele als op het vlak van algemene maatregelen.

Ik spreek ook de hoop uit dat dit verslag een nuttig instrument mag zijn tot een vruchtbare dialoog tussen de verschillende machten in dit land over de tenuitvoerlegging, in België, van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

Ik ben steeds bereid om dieper in te gaan op de inhoud van dit verslag.

Koen Geens,

Minister van Justitie

Inhoudsopgave

I. Inleiding	4
A. Doelstellingen	4
B. Context	5
C. Voorstelling van het Bureau van de agent van de regering	6
D. Inhoud van het verslag en referentieperiode	6
II. Rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens met betrekking tot België - van 1 augustus 2015 tot 31 juli 2016	7
A. Samenvatting van de procedure voor het Hof	7
B. Uitspraken en beslissingen tijdens de referentieperiode	9
III. Tenuitvoerlegging van uitspraken onder toezicht van het Comité van Ministers met betrekking tot België - van 1 augustus 2015 tot 31 juli 2016	21
A. Synthese van de toezichtsprocedure voor het Comité van Ministers	21
B. Tenuitvoerlegging van uitspraken onder toezicht tijdens de referentieperiode.....	23
1. Hangende zaken in uitvoering op 31 juli 2016	23
2. Afgesloten zaken tijdens de referentieperiode	33
IV. Conclusies	37
V. Bijlagen	40

I. Inleiding

A. Doelstellingen

Dit verslag wil u informer over het contentieux van België voor het Hof en tevens de mogelijke impact ervan voor België in het licht stellen. Met oog voor transparantie van de uitspraken en beslissingen van het Hof ten aanzien van België en van de maatregelen die zijn aangenomen voor de tenuitvoerlegging van de veroordelingen, wil dit verslag oriënterende pistes aanreiken met betrekking tot het wetgevend werk¹ en/of de algemene beleidsmaatregelen, meer bepaald die van budgettaire aard, die voortvloeien uit die veroordelingen. Daarmee wordt het verslag tegelijk een instrument waarmee eenieder de staat van tenuitvoerlegging van die uitspraken kan nagaan.

Hoewel dit verslag is beperkt tot het contentieux betreffende België, waarbij het Hof zich uitsprekt over de conformiteit van Belgische situaties (wetgeving, rechtspraak, bestuurlijke praktijken) ten aanzien van het Verdrag, moet men steeds voor ogen houden dat uitspraken van het Hof die gedaan zijn ten aanzien van andere Staten² eveneens het doorvoeren van maatregelen in België kunnen vereisen. Zij vallen evenwel buiten het bestek van dit verslag. Voor een goed begrip van de impact van het Verdrag op de Belgische rechtsorde moet men twee wezenlijke systeemkenmerken van dit Verdrag in het achterhoofd houden.

Ten eerste is het Verdrag een levend instrument, wat betekent dat de interpretatie ervan evolueert met de rechtspraak van het Hof in het licht van de uitdagingen waarvoor de samenleving zich op een welbepaald moment gesteld ziet en met de evolutie van het recht binnen de Staten die partij zijn. Het Verdrag kan daarom toepassing vinden op rechtstoestanden die destijds niet konden

worden voorzien bij de aanneming ervan (bijvoorbeeld moderne technologieën zoals internet of, op gezondheidsvlak, in-vitrofertilisatie). Voor een goed begrip van de strekking van de fundamentele rechten en vrijheden die gewaarborgd zijn door het Verdrag is de kennis van de geactualiseerde rechtspraak van het Hof dan ook van cruciaal belang.

Ten tweede zijn de uitspraken van het Hof declaratoir en hebben zij bindende kracht, waardoor zij de Staten die partij zijn bij het Verdrag ertoe kunnen brengen om hun wetgeving³, hun rechtspraak⁴ of hun bestuurlijke praktijken⁵ te wijzigen, in voorkomend geval preventief, zoals reeds aangegeven, op grond van de veroordelingen ten aanzien van andere Staten⁶.

De Staten moeten dus beleidslijnen aannemen die conform het Verdrag zijn, naar de interpretatie van het Hof, in het kader van hun dagelijkse normatieve, uitvoerende en gerechtelijke activiteiten.

In dat verband moet worden benadrukt dat het Verdrag voor de Staten negatieve verplichtingen inhoudt (zich onthouden van gedragingen die indruisen tegen het Verdrag: bijvoorbeeld folterpraktijken, onmenselijke of vernederende behandelingen, rechtstreekse discriminatie) en ook positieve verplichtingen (de individuele rechten en plichten beschermen, bijvoorbeeld, door bestraffing van feiten die gepleegd zijn tussen particulieren en indruisen tegen het Verdrag – rechten en plichten tot stand brengen, bijvoorbeeld, door het aannemen van maatregelen die voor elke rechtzoekende een kwaliteitsvolle toegang tot justitie binnen een redelijke termijn garanderen, of door het aannemen van positieve maatregelen in het licht van het verbod van onrechtstreekse discriminatie).

1 De problemen die aan de basis liggen van de veroordelingsuitspraken van het Hof doelen vaak op praktijken in het veld of op rechtspraak. Weinig uitspraken van het Hof stellen aldus eigenlijke wetgeving ter discussie waarvan de wijziging noodzakelijk is met het oog op de tenuitvoerlegging ervan (enkele voorbeelden: zie *infra*).

2 Voor de algemene rechtspraak van het Hof kunnen wij verwijzen naar de website ervan (<http://echr.coe.int>), waarop al zijn uitspraken en beslissingen sinds 1959 alsook tal van thematische en periodieke publicaties vermeld staan.

3 Ingevolge de uitspraak in de zaak-*Marckx v. België* van 13 juni 1979 voorzag een wet van 31 maart 1987 in de wijziging van verscheidene bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende de afstamming en in de opheffing van de bepalingen die een discriminatie inhielden met betrekking tot de erfrechten van buitenhuwelijkse natuurlijke kinderen. Recentelijk nog voorzag een wet van 21 december 2009, ingevolge de uitspraak in de zaak-*Taxquet v. België* van 10 januari 2009, in een hervorming van het hof van assisen, waarbij de beslissingen van de volksjury's over de schuldvraag voortaan gemotiveerd moeten zijn. Tot slot (zij het niet exhaustief) vormt de uitspraak in de zaak-*Anakomba Yula v. België* een ander voorbeeld in het kader van een wetswijziging die er kwam naar aanleiding van een uitspraak van het Hof (zie *infra*, deel III).

4 Zo heeft het Hof van Cassatie (arrest van 10 juni 2009) zich al snel geconformeerd naar voornoemde uitspraak in de zaak *Taxquet*, zonder een wetswijziging af te wachten. Verdere, niet exhaustieve voorbeelden: ingevolge de uitspraak in de zaak-*Göktepe v. België* van 2 juni 2005 individualiseren de voorzitters van de hoven van assisen voortaan de vragen over de objectieve verzwarende omstandigheden; ingevolge de uitspraak in de zaak-*El Haski v. België* van 25 september 2012 heeft het Hof van Cassatie zijn Antigoonrechtspraak gewijzigd met betrekking tot de kwaliteit van de bewijzen aangewend in rechte – die uitspraak heeft ook aanleiding gegeven tot preventieve maatregelen vanwege de parketten, die ertoe gebracht werden om meer omzichtigheid aan de dag te leggen bij het vergaren van bewijselementen in het buitenland.

5 Bijvoorbeeld, ingevolge de uitspraak van 24 mei 2007 in de zaak-*Da Luz Domingues Ferreira v. België* ging de kennisgeving van de bij verstek uitgesproken vonnissen al snel gepaard met de vermelding van de vormvereisten waaraan moet worden voldaan om "verzet" aan te tekenen, en zulks wel degelijk voordat de wetgeving in die zin was aangepast. In het kader van het vreemdelingenrecht kan worden vermeld dat, ingevolge de uitspraak in de zaak-*M.S.S. v. België en Griekenland* van 21 januari 2011, België onmiddellijk gestopt is met het overbrengen van asielzoekers naar Griekenland, krachtens de Dublin II-Verordening 343/2003.

Tot slot moet nadruk worden gelegd op de zeer ruime strekking van de aangelegenheden die zijn beoogd door het Verdrag en de aanvullende Protocolen daarbij: strafrecht, burgerlijk recht, administratief recht, fiscaal recht, familierecht en stedenbouwkundig recht, asiel en migratie, penitentiaire en politionele aangelegenheden, kinderbescherming, recht op gezondheid en op een gezonde leefomgeving, recht op privéleven en familieleven, vrijheid van gezondheid, van meningsuiting en van vereniging, bescherming van eigendom, verbod op discriminatie, enz.

Om die reden wordt dit verslag gepresenteerd aan de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat, aangezien de impact en tenuitvoerlegging van het Verdrag in België tot de bevoegdheid van de gewesten en gemeenschappen kan behoren, ook al hebben de uitspraken die door het Hof zijn gedaan ten aanzien van België tot dusver hoofdzakelijk betrekking op federale aangelegenheden⁷.

B. Context

Dit verslag past binnen een ruimere denkoefening voor een effectieve tenuitvoerlegging van het Verdrag. Onder leiding van de roterende voorzitterschappen van de Raad van Europa werd in het kader van de Conferenties op hoog niveau van Interlaken (2010), Izmir (2011), Brighton (2012) en Brussel (maart 2015) gewerkt aan voorstellen met betrekking tot instrumenten ter verbetering van het systeem.

Dankzij de beslissingen van de voorgaande Conferenties konden forse stappen worden gezet in het wegwerken van de achterstand van de verzoekschriften voor het Hof. Door een aantal maatregelen - zoals de mogelijkheid voor een alleenzittend rechter of voor een comité van drie rechters om beslissingen te nemen in relatief eenvoudige gevallen - is de achterstand van 150.000 verzoekschriften in 2011 geslonken tot minder dan 70.000 verzoekschriften op 1 januari 2015. De nieuwe werkmethodes van het Comité van Ministers van de Raad van Europa hebben op hun beurt bijgedragen tot de verdere responsabilisering van de Staten die partij zijn, wat de tenuitvoerlegging van de uitspraken betreft.

In het licht van de resterende uitdagingen, waaronder de verzoekschriften met repetitief karakter en de problemen met de tenuitvoerlegging van bepaalde uitspraken, heeft de

Conferentie op hoog niveau van Brussel (maart 2015) vooral gefocust op de gedeelde verantwoordelijkheid van het Hof, het Comité van Ministers en vooral van de lidstaten bij de tenuitvoerlegging van het Verdrag, met inbegrip van de uitspraken van het Hof.

Wat de nationale tenuitvoerlegging van het Verdrag betreft, vraagt de Verklaring van Brussel de Staten die partij zijn om velerlei maatregelen te overwegen (zie bijlage, deel B): (i) voorafgaandelijk aan en los van de behandeling van zaken door het Hof (met name meer opleidingen rond het Verdrag; betere toetsing van de verenigbaarheid van de wetsontwerpen, bestaande wetgevingen en interne bestuurlijke praktijken met het Verdrag; oprichting van een nationaal mensenrechteninstituut) en (ii) na uitspraken gedaan door het Hof (met name invoering van effectieve rechtsmiddelen tot schadevergoeding voor de schendingen van het Verdrag; oprichting van mensenrechtennetwerken binnen de uitvoerende, rechterlijke en wetgevende autoriteiten; vlottere toegang voor de parlementen tot de uitspraken van het Hof, tot de Actieplannen en -balansen en tot de beslissingen en resoluties van het Comité van Ministers; een regelmatige debatvoering over de tenuitvoerlegging van de uitspraken - met participatie van de uitvoerende en rechtsprekende autoriteiten, de parlementen en, in voorkomend geval, vertegenwoordigers van de nationale mensenrechteninstellingen en van het maatschappelijke middenveld).

De Verklaring van Brussel besteedt tot slot nog aandacht aan de parlementaire vergaderingen, en roept in dat verband de Staten op om: *"in het bijzonder de betrokkenheid van de nationale parlementen in het proces van tenuitvoerlegging van de uitspraken te bevorderen, wanneer dat gepast is, bijvoorbeeld door hen jaarverslagen of themaverslagen over te zenden, of middels debatvoering met de uitvoerende autoriteiten over de tenuitvoerlegging van bepaalde uitspraken"* (zie bijlage, deel B, punt h).

Die idee is evenwel niet nieuw, zo vraagt reeds Aanbeveling CM/Rec(2008)2 van het Comité van Ministers ten aanzien van de Staten inzake doeltreffende middelen die op nationaal niveau moeten worden aangewend voor de snelle tenuitvoerlegging van de uitspraken van het Hof (bijlage), om *"in voorkomend geval, hun parlementen op de hoogte te houden over de toestand van de tenuitvoerlegging van de uitspraken en van de maatregelen die in dat verband zijn genomen en nog moeten worden genomen"*.

⁶ Aldus is België, ingevolge de uitspraak in de zaak-*Salduz v. Turkije*, overgegaan tot de aanneming van een wet van 13 augustus 2011, die voortaan meer bepaald de toegang tot de advocaat mogelijk maakt vanaf de invezekeringstelling.

⁷ Bij wijze van niet exhaustief voorbeeld kunnen wij de volgende uitzonderingen vermelden: uitspraak in de zaak-*Hamer v. België* van 27 november 2007 (stedenbouwkundige aangelegenheid in Vlaanderen - een soortgelijk verzoekschrift is thans hangende voor het Hof en heeft ditmaal betrekking op het Waals Gewest), de groep van zaken *L.B.* die de geïnterneerdensituatie, in het bijzonder in Vlaanderen, beoogt (zie *infra*, deel III), de ontvankelijkheidsbeslissing *Vergauwen et alii v. België* van 10 april 2012 (in casu was inzonderheid de conformiteit van een uitbreidingsproject van de Antwerpse haven ten aanzien van het communautaire recht inzake natuurbehoud in vraag gesteld).

Dat geldt ook voor Resolutie 1823(2011) van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa, met als titel 'Nationale parlementen: hoeders van de mensenrechten in Europa', die "*de regeringen verzoekt om de nationale parlementen (...) te betrekken bij de tenuitvoerlegging van de uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*" (bijlage).

Tot slot, bovenop de seminars georganiseerd door de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa over de rol van de nationale parlementen bij de tenuitvoerlegging van de uitspraken van het Hof en van haar verslagen over de tenuitvoerlegging ervan, is het relevant om te verwijzen naar haar overzicht, daterend van oktober 2014, van de verschillende structuren en mechanismen die in dat verband zijn opgezet binnen de lidstaten (PPSD(2014)22: zie bijlage).

C. Voorstelling van het Bureau van de agent van de regering

De functie van agent van de regering voor het Hof valt toe aan het Ministerie/de FOD Justitie, sinds België in 1955 partij is bij het Verdrag. Het Bureau van de agent maakt deel uit van het Directoraat-generaal Wetgeving en Fundamentele Rechten en Vrijheden. Het is samengesteld uit een agent en vier co-agenten.

Het Bureau heeft tot taak België te verdedigen in de zaken die voor het Hof worden gebracht alsook de tenuitvoerlegging van de veroordelingen ten aanzien van België te coördineren.

Het Bureau van de agent verspreidt de uitspraken onder de betrokken autoriteiten (waaronder de gerechtelijke autoriteiten in een groot aantal gevallen) en publiceert ze op de website van het Hof van Cassatie. Voorts geeft het Bureau de impuls tot betaling, binnen de opgelegde termijn van de billijke genoegdoening, die is toegekend door het Europees Hof.

Na een veroordelingsuitspraak werkt de agent van de regering een eerste ontwerp van Actieplan of -balans uit in overleg met de autoriteiten die betrokken zijn bij de tenuitvoerlegging ervan. Hij richt vragen tot hen om aldus gezamenlijk de tekortkomingen en gebreken te identificeren met het oog op de vaststelling van de individuele en/of algemene maatregelen teneinde de problematiek(en) op te lossen zoals die naar voren trad(en) in de uitspraak. Naargelang de aard ervan, kan de dialoog tussen de agent van de regering en de betrokken autoriteit(en) bestaan in elektronische uitwisselingen, formele vergaderingen, informele contacten of de oprichting van een specifieke werkgroep.

Het feit dat het Bureau van de agent ondergebracht is bij het Directoraat-generaal van de FOD Justitie dat belast is met de uitwerking van de strafwetgeving en burgerlijke wetgeving, vormt een waardevolle hulp voor het identificeren van de individuele en/of algemene maatregelen die moeten worden aangenomen voor de tenuitvoerlegging van tal van uitspraken met betrekking tot justitie en, in voorkomend geval, voor het doorvoeren van wetswijzigingen.

Tot slot neemt het Bureau van de agent ook deel aan de werkzaamheden binnen de Raad van Europa voor de opwaardering van het systeem van het Verdrag en aan de jaarlijkse ontmoetingen tussen de griffie van het Hof en de agenten van de regeringen voor de bespreking van procedurele aangelegenheden.

D. Inhoud van het verslag en referentieperiode

In het kader van de opvolging van de Verklaring van Brussel werd reeds beslist dat de Minister van Justitie jaarlijks in oktober het federale parlement in kennis zou stellen van een verslag betreffende het contentieux van België voor het Hof, met de uitspraken en beslissingen van het Hof in de periode van 1 augustus van elk jaar tot 31 juli van het daaropvolgende jaar (deel II) en van de uitspraken – vaak van oudere datum – waarvan de tenuitvoerlegging, tijdens diezelfde referentieperiode, onder toezicht stond van het Comité van Ministers (deel III).

Naast die twee substantiële delen die een jaarlijkse update vereisen aangezien het om een initieel verslag gaat, omvat dit verslag (afgezien van deze inleiding) algemene informatie over de werking van het systeem van het Verdrag (procedures voor het Hof en voor het Comité van Ministers) en verscheidene bijlagen die de lezing ervan moeten vergemakkelijken.

Hierbij wordt nadrukkelijk gesteld dat alle informatie in dit verslag afkomstig is van openbare documenten die terug te vinden zijn op verschillende webpagina's van de Raad van Europa. Dit verslag is louter bedoeld om de toegang en het gebruik ervan in een nationaal perspectief te bevorderen.

II. Rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens met betrekking tot België - van 1 augustus 2015 tot 31 juli 2016

Het Verdrag ter bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, het "Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens" genoemd (hierna "het Verdrag"), werd aangenomen op 4 november 1950 en trad in werking op 3 september 1953. Sindsdien zijn er 16 aanvullende Protocollen aangenomen⁸ – waaronder de Protocollen nrs. 15 en 16 van procedurele aard, die nog niet in werking zijn getreden⁹. Het Verdrag "creëert" het Hof met het oogmerk in laatste aanleg¹⁰ de naleving van de verbintenissen van de Staten die partij zijn bij het Verdrag te verzekeren.

Het Hof, opgericht in 1959, is belast met de interpretatie en toepassing van het Verdrag en van de Protocollen daarbij en heeft, tot op het ogenblik van de opmaak van dit verslag, niet minder dan 18.577 uitspraken gedaan, waarvan 218 ten aanzien van België¹¹.

A. Samenvatting van de procedure voor het Hof

Algemene principes

Door de ondertekening en bekrachtiging van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (het "Verdrag") hebben de Staten die partij zijn zich ertoe verbonden een ieder, die ressorteert onder hun rechtsmacht, de rechten en vrijheden welke zijn vastgesteld in de Eerste Titel van dit Verdrag, te verzekeren (artikel 1).

Artikel 34 - Individuele verzoekschriften

"Het Hof kan verzoekschriften ontvangen van ieder natuurlijk persoon, iedere niet-gouvernementele organisatie of iedere groep personen die beweert slachtoffer te zijn van een schending door een van de Hoge Verdragsluitende Partijen van de rechten

die in het Verdrag of de Protocollen daarbij zijn vervat. De Hoge Verdragsluitende Partijen verplichten zich ertoe de doeltreffende uitoefening van dit recht op generlei wijze te belemmeren."

Artikel 33 - Interstatelijke zaken¹²

"Elke Hoge Verdragsluitende Partij kan elke vermeende niet-nakoming van de bepalingen van het Verdrag en de Protocollen daarbij door een andere Hoge Verdragsluitende Partij bij het Hof aanhangig maken."

Elk verzoekschrift kan worden ingediend in een van de officiële talen van de Staten die partij zijn¹³, maar na de mededeling ervan geldt principieel het gebruik van de officiële talen van de Raad van Europa (Frans en Engels).

Samenstelling van het Hof

Het Hof houdt permanent zitting te Straatsburg (Frankrijk) en is samengesteld uit 47 rechters, ofwel één rechter per Staat die partij is - gekozen door de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa, op basis van een voordracht van 3 rechters per Staat.

Het Hof wordt bijgestaan door een griffie en komt samen in 4 verschillende samenstellingen naargelang de dossiers:

- Filtermechanisme: alleenzittende rechter (artikel 27)¹⁴
- Beperkte samenstelling: comités van 3 rechters (artikel 28)¹⁵
- Principiële samenstelling: kamers van 7 rechters (artikel 29)¹⁶
- Uitzonderlijke samenstelling: Grote Kamer van 17 rechters (artikelen 30 en 31)¹⁷

8 Van die Protocollen van substantiële aard (nieuwe rechten) is enkel Protocol nr.12, aangenomen in 2000, niet bekrachtigd door België. Er zijn dan ook tal van internationale aanbevelingen in dat verband tot ons land gericht. Tot dusver zijn alle Belgische parlementen, op het Vlaamse parlement na, overgegaan tot de aanneming van een wetgeving houdende instemming ermee.

9 Protocol nr.15 voorziet in verscheidene wijzigingen van procedurele aard, Protocol nr. 16 voorziet in de mogelijkheid voor de hoge nationale rechtscollages om het Hof te verzoeken om advies.

10 Protocol nr.15 verwijst naar het subsidiariteitsbeginsel, waarbij eerst de Staten (inzonderheid hun hoven en rechtbanken) de naleving van de rechten en vrijheden van het Verdrag behoren te garanderen en daartoe een beoordelingsmarge onder toezicht van het Hof genieten.

11 http://www.echr.coe.int/Documens/Annual_report_2015_FRA.pdf, bladzijden 206 en 207: Jaarverslag 2015 van de activiteiten van het Hof.

12 Wel moet hierbij het uitzonderlijke karakter ervan worden aangestipt, aangezien dergelijke zaken zelden worden ingeleid.

13 Artikel 34 §2 van het Reglement van het Hof.

14 Wanneer uit een verzoekschrift voldoende blijkt dat het niet-ontvankelijk is of van de rol van het Hof zou moeten worden geschrapt, wordt het in principe onderzocht door een alleenzittende rechter. Aldus kan hij, bij wijze van definitieve beslissing, dat verzoekschrift niet-ontvankelijk verklaren of het schrappen van de rol van het Hof, of beslissen om het voor verdere behandeling door te verwijzen naar een comité van 3 rechters of een kamer van 7 rechters.

15 Een comité van 3 rechters kan ook, zonder nader onderzoek, een verzoekschrift niet-ontvankelijk verklaren of van de rol schrappen (bij wijze van definitieve beslissing) of ontvankelijk verklaren en tegelijkertijd een (eind)uitspraak doen over de gegrondheid indien de vraag die is opgeworpen in het verzoekschrift reeds behoort tot de vaste rechtspraak van het Hof.

16 Wanneer over een verzoekschrift geen beslissing is genomen door een alleenzittend rechter, of geen beslissing is genomen of uitspraak is gedaan door een comité van 3 rechters, doet een kamer van 7 rechters einduitspraak na drie maanden over de ontvankelijkheid en gegrondheid ervan. De beslissing inzake de ontvankelijkheid ervan kan afzonderlijk worden genomen.

17 De Grote Kamer beslist bij einduitspraak in de volgende beperkte gevallen: 1) afstand van rechtsmacht vanwege een kamer ten gunste van de Grote Kamer indien de zaak aanleiding geeft tot een ernstige vraag of wanneer de oplossing van een vraag een resultaat kan hebben dat strijdig is met een uitspraak van het Hof; 2) aanvaarde verzoeken tot verwijzing van reeds gevonniste zaken (zie infra); 3) beroep wegens niet-nakoming ingevolge niet-uitvoering van een uitspraak (procedure die nog nooit is aangewend); 4) verzoeken om advies betreffende rechtsvragen die geen verband houden met verzoekschriften (vrij zeldzame procedure).

Mededeling van verzoekschriften

Belangrijk: enkel de verzoekschriften die a priori ontvankelijk verklaard zijn naar aanleiding van een voorafgaand onderzoek door het Hof worden meegedeeld aan de verwerende Staten¹⁸. Volgens het jaarlijks Activiteitenverslag 2015 van het Hof werd aldus, op 64.850 verzoekschriften hangende op 31 december 2015 bij een rechterlijke samenstelling¹⁹, 34% meegedeeld aan de Staten²⁰. De overige verzoekschriften zijn dus onontvankelijk verklaard zonder dat de Staten in kennis gesteld zijn van het bestaan ervan.

De mededeling van de verzoekschriften aan de verwerende Staten gaat vergezeld van een "Uiteenzetting van de feiten", opgesteld door de griffie van het Hof, en van de "Vragen gesteld aan de partijen" - waarmee het Hof de contouren van het juridische debat afbakt en bij die gelegenheid een of meer grieven van de verzoekers kan weren of ze herkwalificeren onder andere bepalingen van het Verdrag.

Opties na mededeling van de verzoekschriften

Na mededeling van een verzoekschrift zijn er drie mogelijke manieren van verweer voor de Staten: 1) betwisting, 2) minnelijke schikking en 3) eenzijdige verklaring.

In België stelt het Bureau van de agent van de regering een van die drie manieren voor aan de betrokken autoriteit(en) na zijn analyse van een uitvoerige nota die is voorbereid door die laatste en na een analyse van de rechtspraak ter zake van het Hof.

1. Indien wordt gekozen voor de betwisting, stelt het Bureau van de agent opmerkingen op – alleen of in voorkomend geval met de hulp van een advocaat – op basis van een uitvoerige nota afkomstig van de betrokken autoriteiten. Zij vormen de "hoofdmemoried" van de Staat - waarop kan gereageerd worden met een "memorie van antwoord" vanwege de verzoekende partij, die eveneens haar eisen tot billijke genoegdoening (schadeherstel) voorlegt. Vervolgens kan de Staat nog een "aanvullende memorie" indienen.

In het merendeel van de gevallen verloopt de procedure volledig schriftelijk, aangezien het Hof slechts zeer uitzonderlijk zittingen houdt (maar vrijwel steeds voor de Grote Kamer).

2. De minnelijke schikking is een akkoord tussen de verwerende Staat en de verzoeker(s), bedoeld om het geschil af te sluiten - meestal via de storting van een geldsom maar ook middels het aangaan van specifieke verbintenissen (bijvoorbeeld het afleveren van een verblijfstitel). Indien het Hof oordeelt dat de naleving van de rechten van de mens de handhaving van het verzoekschrift niet rechtvaardigt, aanvaardt het Hof dit akkoord en schrappt het de zaak van de rol (artikel 39 van het Verdrag). Indien geen enkel akkoord wordt bereikt, blijven de onderhandelingen vertrouwelijk en onderzoekt het Hof de zaak ten gronde. Een minnelijke schikking is mogelijk in elk stadium van de procedure.

3. De Staten kunnen ook een eenzijdige verklaring tot erkenning van de schending(en) van het Verdrag afleggen en een of meer verbintenissen aangaan ten aanzien van de verzoeker(s) met het oog op een passend herstel – waarbij een toereikende basis wordt geboden opdat het Hof kan aanvaarden dat verzoekschriften zonder debat van de rol worden geschrapt (artikel 37 van het Verdrag) - in weerwil van het feit dat de verzoeker(s) de voortzetting van het onderzoek ervan zou(den) willen.

In de praktijk stelt het Bureau van de agent van de Belgische regering doorgaans aan de betrokken autoriteit(en) voor om een minnelijke schikking te treffen en/of een eenzijdige verklaring af te leggen wanneer uit de vaste rechtspraak van het Hof blijkt dat het recht (de rechten) van de verzoeker(s) miskend is (zijn).

Wanneer een kamer van 7 rechters een uitspraak doet, kan (kunnen) de verzoeker(s) en/of de verwerende Staat verzoeken om de verwijzing van de zaak naar de Grote Kamer, die is samengesteld uit 17 rechters. Een college van 5 rechters aanvaardt het verzoek indien de zaak aanleiding geeft tot een ernstige vraag betreffende de interpretatie of toepassing van het Verdrag of de Protocollen daarbij, dan wel een ernstige kwestie van algemeen belang (artikel 43 van het Verdrag). Die procedure blijft uitzonderlijk, in de praktijk worden slechts 5% van de verzoeken tot verwijzing aanvaard (niet-gemotiveerde beslissing van het college). De zaak wordt dan aan een volledig heronderzoek door de Grote Kamer onderworpen - doorgaans na afloop van een zitting - en leidt tot een einduitspraak²¹.

¹⁸ Artikel 35 van het Verdrag preciseert de ontvankelijkheidsvoorwaarden: uitputting van de nationale rechtsmiddelen en indiening van de verzoekschriften binnen een termijn van zes maanden; geen anoniem karakter; nieuwe feiten indien reeds een of meer grieven voorgelegd zijn aan het Hof of een andere internationale instantie voor onderzoek of regeling; verenigbaarheid van de verzoekschriften met het Verdrag, niet kennelijk ongegrond zijn of geen misbruik betekenen; bestaan van een wezenlijk nadeel tenzij de eerbiediging van de rechten van de mens noopt tot onderzoek van het verzoekschrift naar de gegrondheid ervan en/of de zaak niet naar behoren is behandeld door een nationaal gerecht.

¹⁹ http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2015_FRA.pdf, blz. 196 en 197: 348 verzoekschriften (op 64.850) betreffen België; de Staten die het meest te maken krijgen met verzoekschriften zijn: Oekraïne (21,4% van alle verzoekschriften), Rusland (14,2%), Turkije (13%) en Italië (11,6%).

²⁰ http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2015_FRA.pdf, blz. 198.

²¹ Zie *infra*, delen II en III: zaak-Bouyid v. België (verzoek tot verwijzing door de verzoekers).

Tot slot, indien er voor de verzoeker(s) een dreigend risico is van onherstelbare schade, staat artikel 39 van het Reglement van het Hof bij uitzondering toe dat het Hof, vooraleer een verzoekschrift formeel wordt meegedeeld, de verwerende Staat een voorlopige maatregel oplegt (bijvoorbeeld een verwijdering van het grondgebied stopzetten of aangepaste zorgen aan een gedetineerde verlenen)²² – in afwachting van een uitspraak over de grond van de zaak of het verdwijnen van dat risico.

Bij ontvangst van de voorlopige maatregel neemt het Bureau van de agent contact op met de betrokken autoriteiten opdat zij de naleving ervan zouden waarborgen en het Bureau op de hoogte houden van elke wijziging in de situatie van de verzoeker(s) die een weerslag kan hebben op die maatregel. De niet-naleving van een voorlopige maatregel is immers een schending van artikel 34 van het Verdrag (gebrek aan medewerking met het Hof) indien de autoriteiten van een Staat niet alle maatregelen treffen die redelijkerwijze konden worden overwogen om zich daarnaar te schikken²³.

B. Uitspraken en beslissingen tijdens de referentieperiode

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens ("het Hof") heeft ten aanzien van België 21 uitspraken en beslissingen geformuleerd tussen 1 augustus 2015 en 31 juli 2016. Zij volgen hierna in verkorte weergave - niet in chronologische volgorde maar volgens de voornaamste verdragsartikelen in dat verband en de specifieke aangelegenheden die daarin worden behandeld.

Opmerking: artikel 13 van het Verdrag (procesrecht) – ofschoon dat in samenhang kan worden gelezen met eender welk substantieel recht²⁴ – wordt hier weergegeven samen met artikel 3, aangezien het vaak wordt ingeroepen samen met die bepaling, inzonderheid op het stuk van asiel en migratie. Er wordt verwezen naar het Verdrag in bijlage voor de precieze formulering van de artikelen van het Verdrag.

Het is van belang erop te wijzen dat de samenvatting van die 21 uitspraken en beslissingen door het Bureau van de agent van de regering tot doel heeft de toegang tot en kennis van de rechtspraak van het Hof in de hand te werken, maar dat enkel de integrale beslissingen van het Hof

"authentiek zijn". Die laatste zijn terug te vinden op volgend adres: www.hudoc.echr.coe.int/ met verschillende mogelijke filters/zoekmachines, zoals per Staat, per type van schending(en) (artikel(en) in kwestie), per type van beslissing (uitspraken, beslissingen – van een comité, van een kamer, van de Grote Kamer), etc.

Artikel 3 - Verbod van foltering en van onmenselijke of vernederende behandeling

Uitspraak in de zaak-M.D. en M.A. v. België van 19 januari 2016²⁵

Schending – 6 stemmen tegen 1 – van artikel 3 van het Verdrag: Onmenselijke of vernederende behandeling ingeval van terugwijzing naar Rusland zonder onderzoek van hun vierde asielaanvraag.

De eerste verzoeker, van Tsjetsjeense origine, wordt door de Russische politie verdacht van illegaal wapenbezit. Hij vreest daarvoor vervolgd te worden als hij terugkeert. De tweede verzoekster vreest te worden vervolgd door de Russische autoriteiten die de eerste verzoeker willen arresteren, zoals reeds was gebeurd met diens moeder en schoonbroer.

In casu is het Hof van mening dat de Belgische instanties, door het achterwege blijven van een hernieuwd onderzoek naar het risico dat de verzoekers lopen in het licht van de stukken die zij overlegden ter ondersteuning van hun vierde asielaanvraag, niet over voldoende elementen beschikken om zich ervan te vergewissen dat de verzoekers in geval van terugwijzing naar Rusland geen concreet en reëel risico lopen op behandelingen die strijdig zijn met artikel 3 van het Verdrag. Daaruit volgt dat er sprake is van een schending van dat artikel indien de verzoekers naar Rusland teruggewezen zouden worden zonder een voorafgaand onderzoek van voornoemde stukken. Bovendien beslist het Hof eenstemmig dat de voorlopige maatregel die het aan de Belgische staat heeft aangegeven (niet-verwijdering van de verzoekers) met toepassing van artikel 39 van zijn reglement van kracht blijft tot de uitspraak als einduitspraak geldt of totdat het Hof een andere beslissing neemt. Billijke genoegdoening toegekend door het Hof: er wordt geoordeeld dat, gelet op de omstandigheden van het concrete geval, de vaststelling van een schending van artikel 3 van het Verdrag volstaat voor alle morele schade die de verzoekers mogelijkwijs hebben geleden.

²² Zie *infra*, deel II: zaken M.D. en M.A., Sow, K.C., Abo Kafshaa en Al-Habeeb.

²³ Zie *infra*, deel III: zaak-Trabelsi v. België.

²⁴ "Artikel 13 van het Verdrag waarborgt het bestaan, in het interne recht, van een rechtsmiddel dat het mogelijk maakt zich te beroepen op de rechten en vrijheden van het Verdrag zoals zij daarin verankerd kunnen zijn. Die bepaling heeft dus tot gevolg dat een intern rechtsmiddel wordt geëist waardoor de inhoud kan worden onderzocht van een 'verdedigbare grief' en waardoor passend herstel kan worden verkregen. (uitspraak in zaak-Conka v. België van 5 februari 2002, §75).

²⁵ Verzoekschrift nr. 58689/12.

Bij ontstentenis van een verzoek tot verwijzing voor de Grote Kamer door de partijen geldt de uitspraak in de zaak-*M.D. en M.A. v. België als einduitspraak sinds 19 april 2016*.

Overeenkomstig de werkmethoden van het Comité van Ministers, dat belast is met het toezicht op de tenuitvoerlegging van de uitspraken door de Staten (*infra*, deel III, A), heeft België op 24 oktober 2016 een Actiebalans voorgelegd met nadere uitleg over de getroffen maatregelen voor de tenuitvoerlegging van deze uitspraak (*infra*, deel III, B).

Uitspraak in de zaak-SOW v. België van 19 januari 2016²⁶

Niet-schending – met eenstemmigheid – van artikel 3 van het Verdrag en van artikel 13 juncto artikel 3 van het Verdrag: Geen risico van onmenselijke of vernederende behandeling (herbesnijdenis) ingeval van terugwijzing naar Guinee – Bestaan van een daadwerkelijk rechtsmiddel in casu.

De verzoekster voerde aan dat zij, in geval van uitzetting naar Guinee, het risico zou lopen opnieuw besneden te worden, wat strijdig is met artikel 3 van het Verdrag. Zij voerde eveneens aan dat zij geen gebruik had kunnen maken van een daadwerkelijk rechtsmiddel in de zin van artikel 13 juncto artikel 3 van het Verdrag.

In deze uitspraak wijst het Hof erop dat de blootstelling van een volwassen vrouw, tegen haar wil, of van een kind aan genitale verminking een mishandeling is die in strijd is met artikel 3 – maar dat de nationale autoriteiten in principe beter in staat zijn om de geloofwaardigheid van de verzoekster te beoordelen als zij haar hebben kunnen zien en horen en haar gedrag hebben kunnen beoordelen.

In casu hadden de Belgische asielinstanties geconcludeerd dat het relaas van de verzoekster ongeloofwaardig was en dat zij niet het risico liep opnieuw te worden besneden in geval van terugwijzing naar Guinee. Na onderzoek van hun beslissingen, van de dossier-elementen en van de internationale verslagen betreffende de algemene situatie in Guinee, is het Hof van mening dat het geen reden ziet om de conclusies van de Belgische asielinstanties (CGVS en RVV) niet te volgen. Het Hof oordeelt ook, gelet op de persoonlijke situatie van de verzoekster, dat zij niet kan worden beschouwd als een bijzonder kwetsbare jonge vrouw. Tot slot oordeelt het Hof dat de verzoekster niet heeft aangetoond dat er een reëel risico bestaat om opnieuw te worden besneden in geval van terugwijzing naar Guinee en dat er in dat geval geen schending zou zijn van artikel 3 van het Verdrag.

Het Hof beslist eenstemmig dat de voorlopige maatregel die het ten aanzien van de Belgische staat heeft aangegeven (niet-verwijdering van de verzoekster) met toepassing van artikel 39 van zijn reglement van kracht blijft tot de uitspraak als einduitspraak geldt of totdat het Hof een andere beslissing neemt.

Wat artikel 13 van het Verdrag betreft, beweerde de verzoekster dat zij geen gebruik had kunnen maken van een daadwerkelijk rechtsmiddel om haar terugwijzing naar Guinee te laten opschorten, aangezien de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen haar verzoekschrift tot schorsing bij uiterst dringende noodzakelijkheid had afgewezen en zij dus niet meer over een rechtsmiddel tot schorsing van haar verwijdering beschikte. De verzoekster beklaagde zich ook erover dat haar derde asielaanvraag, en in het bijzonder de medische attesten die zij had ingediend, niet in aanmerking waren genomen door de Belgische asielinstanties om louter procedurele redenen, zonder een onderzoek ten gronde.

In casu stelt het Hof vast dat de verzoekster in twee jaar tijd drie asielaanvragen heeft ingediend en dat zij telkens over een van rechtswege schorsend rechtsmiddel voor een gespecialiseerd rechtscollege beschikte. Haar derde asielaanvraag werd afgewezen omdat zij de overgelegde stukken – voornamelijk medische attesten – had kunnen overleggen bij een eerdere asielaanvraag en zij derhalve geen 'nieuwe elementen' waren in de zin van artikel 51/8 van de vreemdelingenwet van 15 december 1980. In casu ziet het Hof in de toepassing die is gemaakt van die bepaling dan ook geen enkele vorm van willekeur en dus geen enkele reden om haar in vraag te stellen. Derhalve, gelet op de omstandigheden van het concrete geval, oordeelt het Hof dat er geen schending is geweest van artikel 13 juncto artikel 3 van het Verdrag.

Deze uitspraak geldt pas als einduitspraak sinds 6 juni 2016 – gelet op het verzoek tot verwijzing van de verzoekster dat werd afgewezen op 6 maart 2016. Aldus is de voorlopige maatregel thans ten einde.

²⁶ Verzoekschrift nr. 27081/13.

Beslissing in de zaak-K.C. v. België van 20 oktober 2015²⁷

Niet-ontvankelijkheid – met eenstemmigheid – verlies van de hoedanigheid van slachtoffer – artikelen 3, 8 en 13 van het Verdrag: Terugwijzing naar Polen – Vermeende tekortkomingen op het stuk van de asielpcedure, de opvangvoorwaarden in Polen en de toegang tot geneeskundige verzorging – Recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven – Recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel

Op grond van artikel 3 van het Verdrag voerde de verzoekster aan dat zij door haar terugwijzing naar Polen het risico liep op onmenselijke of vernederende behandelingen wegens de tekortkomingen op het stuk van de asielpcedure, het beleid inzake de opvang van asielzoekers en de moeilijke toegang tot de geneeskundige verzorging in dat land. Zij beriep zich inzonderheid op haar gezondheidsproblemen en de onzekerheid waarmee zij in Polen dreigde geconfronteerd te worden als alleenstaande Tsjetsjeense vrouw die behoort tot een familie die wordt gezocht in de Russische Federatie. De verzoekster beklagde zich ook over een schending van artikel 13 juncto artikel 3 (daadwerkelijk rechtsmiddel) en artikel 8 (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) van het Verdrag.

Bij een brief van 7 augustus 2015 stelde de vertegenwoordiger van de verzoekster het Hof ervan in kennis dat zij op dat ogenblik in Duitsland verbleef, dat zij daar over een verblijfsvergunning beschikte, gehuwd was met een Duitse onderdaan en twee kinderen had. Derhalve is het Hof (comité van 3 rechters) van mening dat de verzoekster niet langer de hoedanigheid van slachtoffer heeft in de zin van artikel 34 van het Verdrag. Derhalve moet haar verzoekschrift niet ontvankelijk worden verklaard en wordt een einde gemaakt aan de voorlopige maatregel die aan de Belgische staat werd opgelegd (niet-verwijdering van de verzoekster) op grond van artikel 39 van het reglement van het Hof.

Uitspraak in de zaak-BAMOUHAMMAD v. België van 17 november 2015²⁸

Schending – met eenstemmigheid – van artikel 3 van het Verdrag en van artikel 13 juncto artikel 3 van het Verdrag: Vernederende behandeling (op materieel vlak: uitvoeringsmodaliteiten van de gevangenisstraf, kwaliteit van de opvolging en van de geneeskundige verzorging,

handhaving van de detentie) – Gebrek aan een daadwerkelijk rechtsmiddel – Verwerende staat gehouden tot het nemen van algemene maatregelen.

De zaak betreft de detentieomstandigheden van de verzoeker en de daaruit voortvloeiende verslechtering van zijn geestelijke gezondheidstoestand, omdat hij lijdt aan het syndroom van Ganser (gevangenispsychose).

In casu is het Hof meer bepaald van mening dat de uitvoeringsmodaliteiten van de detentie van de verzoeker – die herhaaldelijk naar andere penitentiaire inrichtingen werd overgebracht en herhaaldelijk uitzonderingsmaatregelen kreeg opgelegd – in combinatie met het talmen van de penitentiaire administratie om een therapie te voorzien – alsook de weigering van de autoriteiten om een aanpassing van de straf van de verzoeker door te voeren ondanks de negatieve evolutie van zijn gezondheidstoestand - bij hem een achteruitgang hebben kunnen veroorzaken die verder ging dan de onvermijdelijke mate van lijden die inherent is aan de opsluiting. Aldus werd volgens het Hof de graad van ernst om een behandeling als vernederend te beschouwen in de zin van artikel 3 van het Verdrag, overschreden.

Met betrekking tot artikel 13 juncto artikel 3 van het Verdrag, merkt het Hof op dat de grieven van de verzoeker geen afzonderlijke detentiemaatregelen betroffen (zoals dat het geval was in de zaak-*Vasilescu*²⁹), maar wel het aanhoudende beleid van overbrengingen en het regime dat in een bepaalde gevangenis werd toegepast en de gevolgen daarvan op zijn gezondheid. Het Hof merkt op dat, gezien de herhaalde overbrengingen van de verzoeker, de bescherming die is geboden door de kortgedingrechter niet doeltreffend is gebleken. Bij de eerste van die procedures hielden de overbrengingen van de ene gevangenis naar de andere immers aan, waardoor het verzoek tot beëindiging van de toegepaste maatregelen in de gevangenis van Lantin zonder voorwerp werd en de hoogdringendheid als grond voor de bevoegdheid van de kortgedingrechter niet langer gold. Daarbij komt dat de procedure ten gronde betreffende het overbrengingsbeleid uiteindelijk nergens toe heeft geleid. Aldus heeft, volgens het Hof, de verzoeker geen realistische mogelijkheid gehad om gebruik te maken van het beroep in kort geding, gezien de omstandigheden die gecreëerd zijn door de Belgische autoriteiten. Derhalve beschikte hij niet over een daadwerkelijk rechtsmiddel om zijn grieven op grond van artikel 3 te doen gelden. Er is dus ook schending van artikel 13 juncto artikel 3.

²⁷ Verzoekschrift nr. 16720/10.

²⁸ Verzoekschrift nr. 47687/13.

²⁹ Voor de zaak-*Vasilescu*, zie *infra*, deel III: tenuitvoerlegging van de uitspraken tijdens de referentieperiode.

Met toepassing van [artikel 46 van het Verdrag](#) beveelt het Hof tot slot aan dat in het Belgische recht een algemeen rechtsmiddel zou worden ingevoerd dat is aangepast aan de situatie van de gedetineerden die worden geconfronteerd met overbrengingen naar andere gevangenissen. Dergelijke aanbeveling is vrij uitzonderlijk, aangezien het Hof zich slechts heel zelden uitspreekt over de tenuitvoerleggingsmaatregelen die de Staten moeten aannemen – die bevoegdheid behoort in beginsel het Comité van Ministers toe (zie *infra*, deel III, A).

Billijke genoegdoening toegekend door het Hof: 12 000 euro (morele schade).

Terugbetaling van kosten en uitgaven: 30 000 euro.

Bij ontstentenis van een verzoek tot verwijzing geldt de uitspraak in de zaak-*BAMOUHAMMAD* als einduitspraak sinds 17 februari 2013. Overeenkomstig de werkmethode van het Comité van Ministers heeft België op 12 oktober 2016 een Actieplan voorgelegd, met nadere uitleg over de getroffen individuele maatregelen en de geplande algemene maatregelen voor de tenuitvoerlegging van deze uitspraak (*infra*, deel III, B).

Uitspraak in de zaak-BOUYID v. België van 28 september 2015³⁰ – uitspraak van Grote Kamer³¹

Schending – 14 stemmen tegen 3 – van artikel 3 van het Verdrag, wat het materiële aspect ervan betreft: Vernederende behandeling (klap) van de verzoekers door de ordediensten / Schending – met eenstemmigheid – van artikel 3 van het Verdrag, wat het procedurele aspect ervan betreft: Gebrek aan effectiviteit van het onderzoek dat naar de incidenten is ingesteld.

De verzoekers zijn geboren in 1986 en 1979. Zij beklagen zich erover klappen te hebben gekregen van politieagenten, de een op 8 december 2003 en de ander op 23 februari 2004. De agenten hebben de feiten steeds ontkend. Desalniettemin maken twee medische getuigschriften gewag van een shocktoestand, erytheem en kneuzing, mogelijkerwijze het resultaat van het toebrengen van een klap aan elk van de verzoekers.

Op 21 november 2013 doet het Hof een eerste uitspraak waarin het, met eenstemmigheid, van mening is dat, in de veronderstelling dat klappen werden toegebracht, zij zouden zijn toegebracht in een gespannen sfeer tussen de familieleden en de politieagenten en – hoewel onaanvaardbaar – zij niet kunnen worden beschouwd als

dermate vernederend dat er sprake is van een schending van artikel 3 van het Verdrag (kamer van 7 rechters). Op verzoek van de verzoekers om de zaak te verwijzen, dat werd aanvaard (wat dus vrij zelden gebeurt), doet het Hof evenwel een andersluidende uitspraak in zijn uitspraak van Grote Kamer van 28 september 2015 (samengesteld uit 17 rechters).

Het Hof wijst daarin immers erop dat het vaste rechtspraak is dat, wanneer de gebeurtenissen – volledig of grotendeels – uitsluitend door de overheden zijn gekend, zoals in het geval van personen die in het kader van voorlopige hechtenis aan hun toezicht zijn onderworpen, enige verwonding opgelopen tijdens die periode aanleiding geeft tot ernstige feitelijke vermoedens. De bewijslast berust dan bij de Staat die partij is, die dan een overtuigende verklaring moet geven middels bewijzen waaruit feiten blijken die twijfel doen rijzen ten aanzien van het relaas van het slachtoffer.

In casu oordeelt het Hof dat de elementen die zijn aangevoerd door de Belgische regering niet volstonden om het relaas van de verzoekers in diskrediet te brengen – aangezien dat werd gestaafd door een medisch getuigschrift en de Brusselse rechters geen enkele verklaring betreffende de oorsprong van de vastgestelde sporen in aanmerking hadden genomen.

Deze uitspraak geeft blijk van de nultolerantie ten aanzien van politieagenten die fysiek geweld gebruiken terwijl het gedrag van de betrokkene dat niet strikt noodzakelijk maakt. Het Hof wijst erop dat het kan volstaan dat het slachtoffer zich beledigd voelt om te kunnen spreken van een vernederende behandeling in de zin van artikel 3 van het Verdrag – en stelt in casu dat een klap, zelfs één enkele die zonder voorbedachten rade is toegebracht en die geen ernstige of blijvende gevolgen heeft voor de persoon aan wie hij is toegebracht, kan worden gezien als een vernedering, temeer daar die klap is toegebracht door een gezagsdrager.

Het Hof merkt op dat in een democratische samenleving mishandeling nooit een gepast antwoord is op problemen waarmee de autoriteiten worden geconfronteerd en wijst erop dat artikel 3 van het Verdrag de Staten die partij zijn ertoe verplicht de ordehandhavingsbeambten zodanig op te leiden dat een hoog competentieniveau wordt gewaarborgd op het stuk van hun professioneel gedrag, opdat niemand aan een behandeling zou worden onderworpen die strijdig is met die bepaling. Tot slot merkt het Hof overvloedig op dat een van de

30 Verzoekschrift nr. 23380/09.

31 http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2015_FRA.pdf, blz. 99 en 100: de samenvatting ervan in het Jaarlijks activiteitenverslag van het Hof van 2015.

verzoekers nog minderjarig was op het tijdstip van de feiten en verduidelijkt dat een gedraging van de leden van de ordediensten ten aanzien van minderjarigen, louter vanwege het gegeven dat het om minderjarigen gaat, onverenigbaar kan zijn met de vereisten van artikel 3 van het Verdrag, terwijl zij wel als aanvaardbaar zou kunnen worden beschouwd indien het om volwassenen ging. Ten aanzien van minderjarigen moeten de leden van de ordediensten inderdaad blij geven van meer waakzaamheid en meer zelfbeheersing.

Het Hof besluit dat de klap die de politieagenten aan de verzoekers toebrachten terwijl zij onder hun toezicht stonden in het commissariaat van Sint-Joost-ten-Node – fysiek geweld dat niet strikt noodzakelijk werd gemaakt door hun gedrag – de waardigheid van de verzoekers heeft aangetast.

Aangezien de verzoekers enkel gewag maakten van lichte lichamelijke letsels en niets wees op zwaar lichamenlijk of geestelijk lijden, kan die behandeling evenwel niet als onmenselijk, noch, *a fortiori*, als foltering worden gekwalificeerd. Het Hof merkt aldus op dat er sprake is van vernederende behandeling (schending van het materiële aspect van artikel 3 ten aanzien van elk van de verzoekers).

Met betrekking tot het procedurele aspect van artikel 3 (verplichting tot daadwerkelijk onderzoek) oordeelt het Hof, in het licht van de dossier-elementen, dat de onderzoeksgerechten niet de nodige aandacht hebben geschonken aan de beweringen van de verzoekers, die nochtans werden ondersteund door de medische getuigschriften die zij hadden ingediend, en evenmin aan de aard van de daad die bestond in het toebrengen van een klap door een lid van de ordediensten aan een persoon die volledig aan hem is overgeleverd.

Tot slot haalt het Hof ook de opvallende duur van het onderzoek aan, waarvoor de regering geen enkele verklaring verschaft. Hoewel belemmeringen of moeilijkheden kunnen beletten dat er vorderingen gemaakt worden bij een onderzoek in een specifieke situatie, kan een snelle respons van de autoriteiten wanneer het gaat om het voeren van een onderzoek van aantijgingen inzake slechte behandeling doorgaans als essentieel worden beschouwd teneinde het vertrouwen van het publiek in de inachtneming van het legaliteitsbeginsel te vrijwaren en alle schijn van begrip of tolerantie jegens wederrechtelijke handelingen weg te nemen. Het Hof is aldus van mening dat er voor de verzoekers geen effectief onderzoek gold (schending van procedureel aspect van artikel 3 ten aanzien van elk van de verzoekers).

Billijke genoegdoening toegekend door het Hof (15 stemmen tegen 2): 5 000 euro voor elke verzoeker (morele schade).

Terugbetaling van kosten en uitgaven: 10 000 euro aan de verzoekers gezamenlijk.

De uitspraak in de zaak-*BOUYID* van 28 september 2015 werd gedaan in de Grote Kamer en geldt als einduitspraak met ingang van de dag dat zij gedaan werd.

Overeenkomstig de werkmethoden van het Comité van Ministers moest België tegen 28 maart 2016 een Actieplan of -balans voorleggen, met nadere uitleg over de getroffen en/of geplande maatregelen voor de tenuitvoerlegging van deze uitspraak (*infra*, deel III, B).

Gelet op de mogelijke aanzienlijke gevolgen van de zaak-*BOUYID* voor andere Staten, kan worden opgemerkt dat zij vertaald is in vele talen (Engels, Albanees, Armeens, Oekraïens, Azerbeidzjaans, Kroatisch, Georgisch, Servisch en Turks), voornamelijk op kosten van het Human Rights Trust Fund, dat de kennis van het Verdrag en van de rechtspraak van het Hof wil bevorderen in alle lidstaten van de Raad van Europa.

Artikel 5 - Recht op vrijheid en veiligheid

Uitspraak in de zaak-VAN ZANDBERGEN v. België van 2 februari 2016³²

Niet-schending – 4 stemmen tegen 3 – van artikel 5, §1 van het Verdrag: Regelmatige verlenging van een internering in de psychiatrische afdeling van een gevangenis.

Het verzoekschrift betrof de detentie van de verzoeker in de psychiatrische afdeling van de gevangenis te Turnhout. Op grond van artikel 5, §1 beklagde hij zich over de verlenging van zijn internering, ondanks de ontstentenis van een omstandig psychiatrisch onderzoek sinds meer dan tien jaar.

Het Hof wijst erop dat de vrijheidsbeneming van personen met geestesstoornissen enkel in overeenstemming is met het Verdrag als hun aliënatie op afdoende wijze is vastgesteld, als hun stoornis van die aard of ernst is dat internering verantwoord is en als het advies van een geneesheer-deskundige werd gevraagd. Tot slot mag de internering enkel worden verlengd zolang dergelijke stoornis voortduurt. Het psychiatrisch onderzoek moet recent genoeg zijn om de autoriteiten in staat te stellen de

klinische toestand van de persoon te beoordelen op het tijdstip waarop het verzoek tot invrijheidstelling in aanmerking wordt genomen. Dat een beslissing tot verlenging van de internering van een persoon berust op het advies van psychiaters van de instelling waar hij zijn therapie volgt, doet, in se, geen probleem rijzen, tenzij er een vertrouwensbreuk tussen de persoon en de zorgelijke is of tenzij de wetenschappelijke en deontologische validiteit van de verslagen van de zorgelijke sterk wordt betwist.

De verzoeker werd geïnterneerd op grond van een beschikking van 13 maart 1992. Het Hof wijst in casu erop dat de betwiste beslissingen van 18 maart 2010 van de Commissie tot bescherming van de maatschappij en van 22 april 2010 van de Hoge commissie tot bescherming van de maatschappij, die de beslissing tot en bevestiging van de verlenging van de internering van de verzoeker inhielden, gestoeld zijn op een deskundigenverslag van een psychiater en een psycholoog van de gevangenis te Turnhout, dat is opgesteld op een niet nader genoemde datum tussen 23 september 2009 en 11 februari 2010. Aldus was de litigieuze beslissing – die in beroep is bevestigd – volgens het Hof gebaseerd op een deskundigenonderzoek dat recentelijk genoeg was om de autoriteiten in staat te stellen tot een beoordeling van de klinische toestand van de verzoeker. Hoewel hij verzocht om een nieuw omstandig onderzoek van zijn geestelijke gezondheidstoestand – om de wetenschappelijke validiteit van de verslagen te weerleggen – is het Hof van mening dat het niet aan het Hof zelf is om die toestand te evalueren, vermits zulks in eerste instantie tot de bevoegdheid van de nationale rechter behoort en er in het licht van het dossier geen aanwijzingen zijn dat de autoriteiten over onvoldoende elementen beschikten om te beslissen over de verlenging van de detentie van de verzoeker. Derhalve is het Hof van mening dat in casu artikel 5, §1 van het Verdrag niet werd geschonden.

Er moet worden opgemerkt dat de zaak-*Van Zandbergen* moet worden onderscheiden van de groep van zaken *L.B* – die 14 veroordelingen tussen 2 oktober 2012 en 3 februari 2015 omvat (*infra*, deel III). In die uitspraken erkent het Hof inderdaad een onaangepaste tenlasteneming van geïnterneerde verzoekers in instellingen die tot de penitentiaire inrichtingen behoren (gevangenis en afdelingen tot bescherming van de maatschappij te Turnhout en te Merksplas), rekening houdende met hun profielen, met de medische adviezen en met de beslissingen vanwege de instanties tot bescherming van de maatschappij, die een ander type van opvang in een externe psychiatrische instelling voorstonden.

Artikel 6 - Recht op een eerlijk proces

Uitspraak in de zaak-*RAIHANI v. België* van 15 december 2015³³

Schending – 5 stemmen tegen 2 – van artikel 6, §1 van het Verdrag: Burgerrechtelijke procedure – Toegang tot een rechtbank – Vaststelling van de termijn voor verzet onvoldoende duidelijk.

In casu oordeelt het Hof dat de afwijzing wegens het laattijdig instellen van verzet door de verzoeker – een voormalige gedetineerde – tegen een burgerrechtelijke beschikking tot verhoging van zijn bijdrage in de opvoeding en het levensonderhoud van zijn kind hem het recht op een concrete en daadwerkelijke toegang tot een rechtbank (artikel 6, §1) heeft ontnomen, gelet op het gebrek aan duidelijkheid met betrekking tot de vaststelling van de termijn voor verzet tegen een beschikking die bij verstek is gewezen.

Het Hof is meer bepaald van mening dat het op twee vlakken aan duidelijkheid ontbrak. Ten eerste hing de bepaling van de gebeurtenis die in aanmerking moet worden genomen om de termijn voor verzet te doen lopen af van een evaluatie die aanleiding kon geven tot uiteenlopende conclusies (wat in casu het geval was). Ten tweede was de datum die uiteindelijk in aanmerking werd genomen een datum waarop de verzoeker niet noodzakelijkerwijs afwist van het bestaan van een vonnis dat voor hem nadelig was en waartegen hij verzet kon aantekenen. Het Hof is van mening dat de toepassing van de regels betreffende de termijn voor verzet de verzoeker in die omstandigheden niet de mogelijkheid heeft geboden om zich tijdig rekenschap te geven van de aanvang en het verstrijken ervan.

Door zijn verzet niet-ontvankelijk te verklaren hebben de Belgische rechtscollèges derhalve het redelijk verband van proportionaliteit tussen het nagestreefde doel en de aangewende middelen niet in acht genomen, waardoor het recht op concrete en daadwerkelijke toegang tot een rechtbank van de verzoeker niet in acht is genomen (artikel 6, §1).

Billijke genoegdoening toegekend door het Hof: 5 000 euro (morele schade).

Bij ontstentenis van een verzoek tot verwijzing geldt de uitspraak in de zaak-*RAIHANI* als einduitspraak sinds 15 maart 2013. Overeenkomstig de werkmethode van het

30 Verzoekschrift nr. 23380/09.

31 http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2015_FRA.pdf, blz. 99 en 100: de samenvatting ervan in het Jaarlijks activiteitenverslag van het Hof van 2015.

Comité van Ministers heeft België op 12 oktober 2016 een Actiebalans voorgelegd, met nadere uitleg over de getroffen maatregelen voor de tenuitvoerlegging van deze uitspraak (*infra*, deel III, B).

Beslissing in de zaak-SOS RACISME – TOUCHE PAS A MON POTE v. België van 12 januari 2016³⁴

Niet-ontvankelijkheid – met eenstemmigheid – niet-uitputting van de nationale rechtsmiddelen – artikel 6, §1 van het Verdrag: Strafrechtelijke procedure – Toegang tot een rechtbank – Redelijke termijn.

Op 10 januari 2001 diende het Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding klacht in tegen uitzendkantoor A. omdat het in bepaalde vacatures de vermeldingen “Belgisch witblauw” of “Belgische herkomst” had opgenomen. Op 20 september 2007 stelde de vereniging naar Frans recht SOS Racisme zich – in het Frans – burgerlijke partij tegen het uitzendkantoor en de leidinggevenden ervan wegens rassendiscriminatie.

Bij een beschikking van 30 juni 2009 verklaarde de raadkamer te Brussel de vordering tot het instellen van een gerechtelijk onderzoek niet en de vervolging niet ontvankelijk op grond van artikel 16 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, dat van openbare orde is, omdat de maatschappelijke zetel van uitzendkantoor A. gevestigd is in het Nederlandstalige landsgedeelte en de procedure derhalve daar had moeten plaatsvinden.

Volgens de verzoekende partij heeft de nietigheidssanctie tot gevolg gehad dat zij het recht op het inleiden van een strafgeding niet heeft kunnen doen gelden, terwijl artikel 6, §1 van het Verdrag volgens haar had moeten voorgaan op de bepalingen van openbare orde van de wet op het gebruik der talen in gerechtszaken.

In casu merkt het Hof op dat, bij dagvaarding vóór de voornoemde beslissing van niet-ontvankelijkheid, de verzoekster de aan uitzendkantoor A. ten laste gelegde feiten bij de burgerlijke rechter aanhangig had gemaakt en dat uitzendkantoor A. werd veroordeeld tot het betalen van 25 000 euro aan de verzoekster. Het Hof oordeelt derhalve dat de verzoekster toegang heeft gehad tot een rechtbank, wat betekent dat haar verzoek kennelijk ongegrond is in de zin van artikel 35, §3 a) van het Verdrag.

SOS Racisme klaagde zich daarnaast over de buitensporig lange duur van het strafonderzoek, aangezien bijna 10 jaar was verstreken tussen de datum waarop het onderzoek naar het dossier was ingesteld en de datum waarop het

arrest van het Hof van Cassatie was geweest.

In dat verband merkt het Hof op dat de verzoekster geen enkel beroep tot schadevergoeding heeft ingediend wegens schending van het beginsel van de redelijke termijn in het kader van de burgerlijke vordering die zij voor de strafrechter had ingeleid terwijl dat beroep, in beginsel, een nationaal rechtsmiddel is dat moet worden uitgeput door de burgerlijke partij die zich beklaagt over de duur van een strafrechtelijke procedure. Aldus is het Hof van mening dat deze zaak zich niet onderscheidt van de zaken betreffende de duur van burgerrechtelijke procedures, zodat de verzoekster niet alle nationale rechtsmiddelen heeft uitgeput in de zin van artikel 35, §1, van het Verdrag. *A contrario*, het Hof onderscheidt deze zaak, waarin de grief wordt aangevoerd door een burgerlijke partij, van de zaken betreffende de langdurige strafonderzoeken waarin zij – in haar uitspraak in de zaak-*PANJU* van 28 oktober 2014, einduitspraak op 23 maart 2015 (zie *infra*, deel III) – heeft geoordeeld dat het beroep tot schadevergoeding op grond van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, wat de in verdenking gestelden betreft, niet als daadwerkelijk rechtsmiddel kan worden beschouwd in de zin van artikel 13 van het Verdrag, bij gebreke van concrete voorbeelden van rechtspraak in die zin – en dat het, derhalve, niet hoeft te worden uitgeput.

Uitspraak in de zaak-*IASIR* v. België van 26 januari 2016³⁵

Niet-schending – met eenstemmigheid – van artikel 6, §§ 1 en 2 van het Verdrag: Strafrechtelijke procedure – Vermoeden van onschuld – Voldoende onderzoek van het opzettelijke bestanddeel wat betreft de verzwarende omstandigheid van doodslag gepleegd om diefstal te vergemakkelijken.

Deze zaak betreft een strafrechtelijke procedure die geleid heeft tot de veroordeling van de verzoeker wegens diefstal met als verzwarende omstandigheid doodslag op een politieagent, K.V.N., die door een van zijn medeplichtigen werd gedood op het tijdstip van de diefstal.

Het Hof oordeelt dat de Belgische rechtscolleges de bepalingen van het Strafwetboek betreffende de deelneming van verscheidene personen aan eenzelfde delict niet op willekeurige of kennelijk onredelijke wijze hebben toegepast. Voor het overige wijst het Hof erop dat het niet bevoegd is om zich uit te spreken over de inhoud van het Belgische strafrecht, dat het bestaan erkent van de verzwarende omstandigheid van doodslag op grond van de

34 Verzoekschrift nr. 26341/11.

35 Verzoekschrift nr. 26341/11.

deelneming door onthouding van een persoon aan doodslag gepleegd door een andere persoon.

In casu oordeelt het Hof dat het hof van assisen te Brussel het opzettelijke bestanddeel van de verzwarende omstandigheid van doodslag voldoende zorgvuldig heeft onderzocht ten aanzien van de verzoeker. Er was weliswaar geen enkel bewijs dat de verzoeker op materiële wijze had deelgenomen aan de doodslag op het slachtoffer. Dat neemt niet weg dat het hof van assisen de gedraging van de verzoeker en de rol die hij heeft gespeeld voor, tijdens en na de feiten die tot de dood van K.V.N. hebben geleid, heeft onderzocht op basis van de elementen waarover een debat op tegenspraak is gevoerd voor dat hof. Het hof van assisen heeft derhalve rechtsgeldig kunnen opmerken dat de verzoeker het omkomen van derden had overwogen en aanvaard, en daardoor schuldig was aan de reële verzwarende omstandigheid van doodslag. Het Hof besluit derhalve dat artikel 6, §2 niet werd geschonden.

Wat artikel 6, §1 van het Verdrag betreft, stelt het Hof vast dat deze grief overeenstemt met de grief op grond van artikel 6, §2 en dat het de motivering van de individuele betrokkenheid van de verzoeker bij de reële verzwarende omstandigheid van doodslag heeft onderzocht vanuit het oogpunt van het vermoeden van onschuld. Het hof van assisen heeft voldoende toelichting gegeven bij aldus de motieven waarop het zich heeft gebaseerd (*Taxquet v. België* [GK], nr.926/05, §91, EHRM 2010) om de reële verzwarende omstandigheid van doodslag in aanmerking te nemen voor de verzoeker. Het Hof besluit derhalve dat artikel 6, §1 niet werd geschonden.

Uitspraak in de zaak-CHEEMA v. België van 9 februari 2016³⁶

Niet-schending – met eenstemmigheid – van artikel 6, §2 van het Verdrag: Strafrechtelijke procedure – Vermoeden van onschuld – Voorlopige hechtenis door zijn eigen gedrag.

De verzoeker, die gedurende 253 dagen in voorlopige hechtenis zat, werd uiteindelijk vrijgesproken van het niet-verlenen van hulp aan een persoon in gevaar en van bedreigingen. Vervolgens diende hij bij de bevoegde autoriteiten een vordering tot schadevergoeding wegens onwerkzame voorlopige hechtenis in, die ongegrond werd verklaard.

Voor het Hof beklagde de verzoeker zich erover dat die beslissing twijfel heeft laten bestaan over zijn onschuld en over de gegrondheid van de beslissing tot vrijspraak

van de rechtbank, zoals bevestigd door het hof van beroep. Het Hof moest dus bepalen of de negatieve beslissing inzake de schadevergoeding al dan niet verenigbaar was met het vermoeden van onschuld, op grond van de bewijsvoering en de gebruikte termen.

In zijn uitspraak wijst het Hof erop dat het vermoeden van onschuld voor de beschuldigde geen waarborg is voor een recht op schadevergoeding voor een regelmatige voorlopige hechtenis of voor een recht op de terugbetaling van zijn kosten wanneer naderhand wordt afgezien van vervolging of deze leidt tot een vrijspraak. Verder volgt het Hof de Belgische regering in de vaststelling dat de ter zake bevoegde commissie haar eigen motivering heeft opgesteld en de beslissing van de minister van Justitie niet heeft overgenomen. Het Hof stelt tot slot verschillende andere elementen vast. De commissie heeft uitdrukkelijk gesteld dat de verzoeker zijn hechtenis en de handhaving ervan had uitgelokt door zijn eigen gedrag "ondanks zijn onschuld". In dat verband heeft de commissie de verzoeker ten laste gelegd dat hij – op de dag waarop het lijk van het slachtoffer werd gevonden – ontkende dat hij had kennisgemaakt met het slachtoffer en dat hij niet had verteld over de omstandigheden van hun ontmoeting – hetgeen hij pas deed op aandringen van de politiemensen – tijdens het verhoor van 30 oktober 2013. De commissie heeft haar beslissing ook gemotiveerd met de omstandigheid dat de verzoeker, na zijn vrijheidsbeneming, had verklaard dat hij niet over het balkon van zijn appartement had gekeken omdat hij bang was gezien te worden en dat hij de balkondeur niet had gesloten omdat hij bang was dat hij zijn vingerafdrukken zou achterlaten en dat de politie ze zou vinden.

Tot slot is het Hof van mening dat de motieven die de bevoegde commissie in aanmerking heeft genomen enkel betrekking hebben op het ontstaan van aanwijzingen tegen hem als gevolg van zijn eigen gedrag – die de beslissing om hem in voorlopige hechtenis te plaatsen en te houden verantwoord – en in se geen enkele schuldvaststelling weerspiegelen. Artikel 6, §2 van het Verdrag werd derhalve niet geschonden.

Uitspraak in de zaak RIAHI v. België van 14 juni 2016³⁷

Schending – met eenstemmigheid – van artikel 6, §§1 en 3 d) van het Verdrag: Strafrechtelijke procedure – Rechten

³⁶ Verzoekschrift nr. 60056/08.

van de verdediging – Niet-ondervraging van een kroongetuige

Op grond van de schending van het recht op een eerlijk proces beklaagde de verzoeker zich erover dat hij veroordeeld was geweest op grond van de verklaringen van één enkele getuige, zonder dat hij hem ooit had kunnen ondervragen.

Zijn vaste rechtspraak getrouw, is het Hof overgegaan tot een driedelig onderzoek. Eerst onderzocht het Hof of er een ernstige reden was voor de niet-verschijning van de getuige (in deze zaak was er echter geen feitelijke verantwoording, noch een procedurele of juridische grond die zijn verhoor belette). Vervolgens stelde het Hof vast dat de verklaring van de afwezige getuige inderdaad de enige of doorslaggevende grond was voor de veroordeling. Tot slot onderzocht het Hof of er voldoende compenserende elementen waren als tegengewicht voor de moeilijkheden die de verdediging werden berokkend door de onmogelijkheid om de getuige te observeren tijdens het verhoor ter beoordeling van zijn geloofwaardigheid en van de betrouwbaarheid van zijn getuigenis.

In casu oordeelt het Hof dat de doorslaggevende aard van de verklaringen van de enige getuige, bij gebreke van confrontatie met de verzoeker tijdens de openbare terechtzitting, leidt tot de conclusie dat de Belgische rechtscolleges – hoe grondig hun onderzoek ook mag geweest zijn – de betrouwbaarheid van dat bewijs niet op een correcte en eerlijke wijze hebben kunnen beoordelen.

Bijgevolg is het Hof, rekening houdende met de eerlijkheid van de procedure in haar geheel, van mening dat de rechten van de verdediging van de verzoeker beperkt zijn geweest op een wijze die niet verenigbaar is met de vereisten van een eerlijk proces. Artikel 6, §1 en 3 d) van het Verdrag werd derhalve geschonden.

Billijke genoegdoening toegekend door het Hof: 3 000 euro (morele schade).

Terugbetaling van kosten en uitgaven: 400 euro.

Bij ontstentenis van een verzoek tot verwijzing geldt de uitspraak in de zaak-RIAHI als einduitspraak sinds 14 september 2016. Overeenkomstig de werkmethode van het Comité van Ministers moet België dat Comité uiterlijk op 14 maart 2017 een Actieplan of -balans voorleggen, met nadere uitleg over de getroffen en/of geplande maatregelen voor de tenuitvoerlegging van deze uitspraak.

Beslissing in de zaak-COUSSIOS v. België van 15 september 2015³⁸

Onontvankelijkheid – met eenstemmigheid – niet-uitputting van de nationale rechtsmiddelen – kennelijk ongegrond karakter – artikel 6, §§1, 2 en 3 en artikelen 8 en 13 van het Verdrag: Burgerrechtelijke procedure inzake verantwoordelijkheid tegen een bankinstelling na een ontslag – Redelijke termijn – Gebrek aan motivering – Vermoeden van onschuld – Rechten van de verdediging – Recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven – Recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel.

Het verzoekschrift betrof een gerechtelijke procedure die door de verzoeker werd ingesteld voor de Belgische rechtbanken betreffende de verantwoordelijkheid van een bankinstelling in zijn afzetting als Europees ambtenaar. Naar aanleiding van de anonieme aangifte door zijn bank van een verdachte opdracht tot geldoverschrijving had de Europese Commissie immers tegen hem een tuchtprocedure geopend omdat hij had geprobeerd een contract af te sluiten dat zagezegd verband hield met zijn activiteiten als ambtenaar, omdat hij zagezegd giften had aanvaard en omdat hij gebruik had gemaakt van zijn hoedanigheid van ambtenaar om persoonlijke voordelen te verkrijgen.

De verzoeker beklaagde zich voor het Hof over een schending van de volgende artikelen: artikel 6, §1 (overschrijding van de redelijke termijn en niet-inachtneming van zijn recht op een eerlijk proces, omdat het hof van beroep niet op zijn middelen had geantwoord en willekeurige en onterechte conclusies had getrokken); artikel 6, §2 (niet-inachtneming van het vermoeden van onschuld, omdat hij ervan werd beschuldigd de dader of de medeplichtige te zijn van een strafbaar feit (fraude), zonder uit dien hoofde strafrechtelijke vervolgd noch *a fortiori* veroordeeld te zijn geweest); artikel 6, §3 (ontslag zonder dat de fraude het onderwerp is geweest van een strafrechtelijke procedure met recht op verdediging); artikel 8 (niet-eerbiediging van zijn privé-, familie- en gezinsleven in het kader van zijn ontslag) en artikel 13 (geen recht gehad op een daadwerkelijk rechtsmiddel).

Wat de overschrijding van de redelijke termijn betreft, volgt het Hof de argumentatie van de Belgische Staat en is het van mening dat de verzoeker de nationale rechtsmiddelen niet heeft uitgeput in de zin van artikel 35, §1 van het Verdrag, omdat hij geen beroep tot schadevergoeding heeft ingesteld op grond van de artikelen 1382 en 1383 van het

37 Verzoekschrift nr. 65400/10

38 Verzoekschrift nr. 23104/08.

Burgerlijk Wetboek, hetgeen deze grief nochtans had kunnen verhelpen in het nationale recht. Wat het recht op het vermoeden van onschuld betreft, stelt het Hof vast dat de procedures in kwestie van louter burgerrechtelijke aard waren. Bovendien is het Hof van mening dat de overwegingen zoals geformuleerd door het hof van beroep niet mogen worden beschouwd als een schuldigverklaring, maar louter als een staat van verdenking. Het Hof besluit derhalve dat dit gedeelte van het verzoekschrift kennelijk ongegrond is in de zin van artikel 35, §3 a) van het Verdrag. Met betrekking tot de grieven van de verzoeker op grond van de artikelen 6, §3 en 8, oordeelt het Hof dat hij de nationale rechtsmiddelen niet heeft uitgeput, aangezien zij in wezen zelfs niet zijn opgeworpen voor de nationale rechtscolleges. Tot slot, wat de grieven op grond van de artikelen 6, lid 1 (gebrek aan motivering) en 13 betreft, is het Hof van mening dat zij onvoldoende waren onderbouwd en dat zij derhalve moeten worden verworpen met toepassing van artikel 35, §3a) en 4 van het Verdrag. Deze beslissing werd gewezen door een comité van 3 rechters (gevestigde rechtspraak van het Hof).

Beslissing X v. België van 15 september 2015³⁹

Onontvankelijkheid – met eenstemmigheid – niet-uitputting van de nationale rechtsmiddelen – kennelijk ongegrond karakter – artikel 6, §§1 en 3 van het Verdrag: Strafrechtelijke procedure – Tegensprekelijk karakter van een deskundigenonderzoek – Ondervraging van het slachtoffer.

Op 13 november 2007 werd aan de jeugdafdeling van het parket te Verviers een brief gericht waarin het relaas werd gedaan van de confidenties die Y. – geboren in 1993 – aan een opvoedster had gedaan en volgens welke zij sinds twee jaar seksuele relaties onderhield met de verzoeker, de partner van haar moeder.

Het hof van beroep te Luik veroordeelde de verzoeker tot vijf jaar gevangenisstraf, waarbij het verwees naar de consideransen van de eerste rechters en die aanvulde met de inhoud van de berichten die door de verzoeker naar Y. waren verzonden en met de vaststelling van de *“duidelijke ontredering van het meisje die de opvoedsters opmerkten in mei 2008, wanneer de verzoeker absoluut met haar in contact wil komen, haar telefoneert onder het mom dat hij een van haar leerkrachten is en zich ophoudt in de buurt van het centrum waar zij is geplaatst [...]”*.

De verzoeker beklaagde zich erover dat hij was veroordeeld op grond van een deskundigenonderzoek dat werd uitgevoerd met schending van het beginsel van de tegenspraak.

In casu is het Hof (comité van 3 rechters) van mening dat uit de eigenlijke inhoud van het aanvullende verslag van 23 januari 2016 blijkt dat het niet volgt op nieuwe deskundigenonderzoeken, maar enkel verwijst naar het oorspronkelijke verslag, de nieuwe stukken vergelijkt met de vaststellingen en conclusies van dat verslag en besluit dat niets kan aanleiding geven tot het wijzigen van die conclusies. In die omstandigheden oordeelt het Hof dat het feit dat er geen nieuw verhoor van Y. heeft plaatsgevonden en dat de verzoeker zijn opmerkingen betreffende de conclusie die de deskundigen hebben getrokken uit de nieuwe stukken niet aan hen heeft kunnen bezorgen vóór de neerlegging van hun aanvullend verslag, onvoldoende is om te besluiten dat er geen eerlijk proces is geweest voor de feitegerechten. De grief op grond van de schending van artikel 6, §1 van het Verdrag is derhalve kennelijk ongegrond. De verzoeker beklaagde zich ook over het gegeven dat hij Y. niet had kunnen (laten) ondervragen en over de onmogelijkheid voor zijn raadsman om het verhoor van Y. te kunnen bijwonen. Omdat die grieven echter niet werden geformuleerd voor het Hof van Cassatie, heeft de verzoeker de nationale rechtsmiddelen niet uitgeput, zoals vereist is volgens artikel 35, §1 van het Verdrag.

TRIEU en LAM v. België: 24 november 2015⁴⁰

Niet-ontvankelijkheid – met eenstemmigheid – niet-uitputting van de nationale rechtsmiddelen – artikel 6, § 1 juncto artikel 13 van het Verdrag: Recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel – Redelijke termijn.

Op 13 mei 1996 verzocht het arbeidsauditoraat te Luik om de opening van een gerechtelijk onderzoek, inzonderheid tegen de eerste verzoeker, onder andere uit hoofde van bendevoering en overtreding van de sociale wetgeving (mensenhandel). Bij beschikking van 16 februari 2006 besluit de raadkamer te Luik dat de strafvordering is verjaard.

Bij uitspraak van 18 november 2010 in het kader van een beroep tot schadevergoeding nam het hof van beroep te Luik de schuld van de Belgische Staat aan, aangezien de duur van het onderzoek de grenzen van de redelijke duur met 21 maanden had overschreden en kende het aan elke verzoeker 1 euro morele schade toe. Het oordeelde immers

³⁹ Verzoekschrift nr. 13116/15.

⁴⁰ Verzoekschrift nr. 30191/11.

dat de morele schade ruimschoots werd gecompenseerd door de omstandigheid dat tegen de eisers geen enkele veroordeling was uitgesproken en dat er niet opnieuw vervolging kon worden ingesteld wegens de verjaring. De verzoekers stelden geen beroep in cassatie in tegen dat arrest.

De verzoekers beklagden zich voor het Hof erover dat de procedure voor het hof van beroep te Luik inzake het beroep tot schadevergoeding tegen de Belgische Staat geen daadwerkelijk rechtsmiddel was om zich te beklagen over de schending van de redelijke termijn in het kader van de strafrechtelijke procedure.

In casu wijst het Hof (comité van 3 rechters) op het belang van het subsidiariteitsbeginsel en ziet het geen enkele reden die de verzoekers ervan zou kunnen hebben vrijgesteld om hun grieven aan te voeren voor het Hof van Cassatie. Door zulks na te laten hebben zij derhalve de nationale rechtsmiddelen niet uitgeput in de zin van artikel 35, §1 van het Verdrag.

Artikel 8 - Recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven

Beslissing MORENO BENAVIDES v. België van 10 november 2015⁴¹

Onontvankelijkheid - met eenstemmigheid - niet-uitputting van de nationale rechtsmiddelen - kennelijk ongegrond karakter - artikelen 8 en 13 juncto artikel 8 van het Verdrag Terugwijzing naar Chili wegens strafrechtelijke veroordelingen.

De verzoeker - meermaals veroordeeld wegens drugsmokkel - voerde voor het Hof aan dat, aangezien hij sinds 1979 in België verblijft en er zijn enige familie heeft, zijn verwijdering naar Chili op een onevenredige wijze afbreuk zou doen aan zijn familie- en gezinsleven en privéleven. *disproportionnée à sa vie familiale et privée.*

In casu merkt het Hof op dat de enige persoon met wie hij naar eigen zeggen een familiale band heeft in België, zijn dochter, sinds lange tijd meerderjarig is en dat de andere personen met wie hij banden zou onderhouden, op zijn ex-vrouw na, pas met hem kennis hebben gemaakt nadat hij de gevangenis had verlaten, zodat het privéleven waarvan hij de bescherming vraagt zich heeft gevormd nadat hij de gevangenis heeft verlaten in oktober 2009, dus in een periode waarin duidelijk was dat de vrijwaring van dat privéleven binnen de Gaststaat meteen al een precaire zaak zou zijn. Het Hof oordeelt derhalve dat de Belgische autoriteiten niet ten laste kan worden gelegd dat zij geen passend evenwicht hebben beoogd tussen de betrokken belangen door aan de verzoeker bevelen tot het verlaten van het grondgebied te richten. Aldus is dat gedeelte van het verzoekschrift kennelijk ongegrond volgens artikel 35 § 3 a) van het Verdrag. Het Hof weert de overige grieven van de verzoeker wegens niet-uitputting van de nationale rechtsmiddelen, kennelijk ongegrond en onverenigbaar *ratione temporis.*

Artikel 37 - Schrapping van de rol

Tijdens de referentieperiode (1 augustus 2015 tot 31 juli 2016) heeft een comité van 3 rechters beslist om de volgende zaken van de rol te schrappen, aangezien de verzoekers niet langer voornemens waren hun verzoekschrift te handhaven, ofwel het niet meer gerechtvaardigd was de behandeling ervan voort te zetten (artikel 37 §1 a) en c):

Beslissing BANGURA v. België van 14 juni 2016⁴²

Artikel 3 van het Verdrag - terugwijzing naar Sierra Leone - risico van vrouwelijke genitale verminking aldaar - schrapping van de rol wegens het verkrijgen in België van een verblijfstitel van bepaalde duur van één jaar, hernieuwbaar op basis van haar aanvraag tot gezinshereniging met haar echtgenoot.

⁴¹ Verzoekschrift nr. 70429/10.

⁴² Verzoekschrift nr. 52872/10.

Beslissing DAVIETMURZAYEV en SHABANOVA v. België van 31 mei 2016⁴³

Artikelen 3, 8 en 13 van het Verdrag - verwijdering naar Polen - onderzoek van hun asielaanvraag aldaar en opvangomstandigheden in aanwezigheid van kinderen - schrapping van de rol wegens verlies van contact met de verzoekers .

Beslissing ABO KAFSHAA en AL-HABEEB v. België van 20 oktober 2015⁴⁴

Artikel 3 en 13 van het Verdrag - verwijdering naar Italië - onderzoek van hun asielaanvraag aldaar en opvangomstandigheden van kleine kinderen - schrapping van de rol wegens het verkrijgen van het statuut van subsidiaire bescherming in België - einde van de voorlopige maatregel tot niet-verwijdering van de verzoekers.

Beslissing DUBININ v. België van 30 juni 2016⁴⁵

Artikel 3 van het Verdrag – detentieomstandigheden – schrapping van de rol wegens afwezigheid van reactie van de verzoeker.

Beslissing SAOUDI v. België van 28 juni 2016⁴⁶

Artikel 6 §1 van het Verdrag - niet-uitvoering van een herstel in oorspronkelijke staat (stedenbouw), bevolen bij rechterlijke beslissing - schrapping van de rol wegens afwezigheid van reactie van de verzoeker.

Beslissing DEBRYUNE v. België van 12 januari 2016⁴⁷

Artikel 6 §2 van het Verdrag - motivering van een beslissing van de Commissie voor vergoeding in geval van onwerkzame voorlopige hechtenis - schrapping van de rol wegens afwezigheid van reactie van de verzoeker.

---

43 Verzoekschrift nr. 65979/10.

44 Verzoekschrift nr. 70929/14.

45 Verzoekschrift nr.74903/13.

46 Verzoekschrift nr. 56254/09.

47 Verzoekschrift nr. 74814/13.

III. Tenuitvoerlegging van uitspraken onder toezicht van het Comité van Ministers met betrekking tot België - van 1 augustus 2015 tot 31 juli 2016

A. Synthese van de toezichtsprocedure voor het Comité van Ministers

Algemene principes

Het toezicht op de tenuitvoerlegging van de uitspraken is gebaseerd op een dialoog tussen de verwerende Staat en het Comité van Ministers, dat is samengesteld uit vertegenwoordigers van alle lidstaten van de Raad van Europa. Dat systeem van toezicht vloeit rechtstreeks voort uit artikel 46 van het Verdrag.

Artikel 46 - Bindende kracht en tenuitvoerlegging van uitspraken

"1. De Hoge Verdragsluitende Partijen verbinden zich ertoe zich te houden aan de einduitspraak van het Hof in de zaken waarbij zij partij zijn.

2. De einduitspraak van het Hof wordt toegezonden aan het Comité van Ministers, dat toeziet op de tenuitvoerlegging ervan (...)"

Wanneer het Hof aldus een uitspraak tot vaststelling van een of meer schendingen van het Verdrag doet, moet de verwerende Staat overgaan tot de tenuitvoerlegging ervan zodra zij als einduitspraak geldt (ter herinnering: drie maanden na datum van uitspraak of nadat een verzoek om verwijzing is verworpen, of zodra de uitspraak gedaan is in de Grote Kamer of de beslissing/uitspraak aangenomen is door een comité van drie rechters).

Het Comité van Ministers moet aldus erop toezien dat de verwerende Staat - die is veroordeeld door het Hof - de nodige maatregelen neemt voor de tenuitvoerlegging van de uitspraak in kwestie.

België wordt op het Comité van Ministers vertegenwoordigd door zijn Permanente Vertegenwoordiger bij de Raad van Europa of door diens afgevaardigde (Buitenlandse Zaken). Hij verdedigt er de maatregelen die al dan niet zijn genomen (sommige uitspraken hoeven immers niet noodzakelijkerwijs de aanneming van een specifieke maatregel in te houden) door de Belgische autoriteiten omwille van de tenuitvoerlegging van de einduitspraken

van het Hof - in nauwe samenwerking met het Bureau van de agent van de regering (FOD Justitie), dat de tenuitvoerlegging van de uitspraken op nationaal niveau coördineert.

In concreto betekent de tenuitvoerlegging van een uitspraak - naast de betaling door de verwerende Staat van de billijke genoegdoening die is toegekend aan de verzoeker(s) en de vergoeding van de kosten - dat de Staat overgaat - wanneer nodig - tot individuele maatregelen die gericht zijn op het herstel van de schade die is geleden door de verzoeker(s) en op de beëindiging van de schending die is vastgesteld door het Hof (*restitution in integrum* - bijvoorbeeld het heropenen van een strafprocedure, het afleveren van een verblijfstitel) en/of tot algemene maatregelen die moeten voorkomen dat (een) soortgelijke nieuwe schending(en) zich in de toekomst zou(den) voordoen (bijvoorbeeld wijziging in de wetgeving of rechtspraak, praktische verbetering in de detentieomstandigheden, aanpassing van de invulling van de opleidingen voor het overheidspersoneel).

Tot slot moet worden onderstreept dat het Comité van Ministers, overeenkomstig artikel 39 § 4 van het Verdrag, eveneens toezicht heeft op de tenuitvoerlegging van de minnelijke schikkingen door de Staten.

Werkmethoden van het Comité van Ministers⁴⁸

Het Comité van Ministers oefent zijn toezicht uit op de tenuitvoerlegging van een uitspraak op grond van het Actieplan of de Actiebalans die door de verwerende Staat worden voorgelegd en waarin de maatregelen vervat zijn die hem nodig lijken voor de tenuitvoerlegging ervan. De Staat moet dergelijk Actieplan of Actiebalans voorleggen binnen de zes maanden zodra de uitspraak als einduitspraak geldt. Meerdere opeenvolgende Actieplannen kunnen toegezonden worden vóór de neerlegging van een Actiebalans houdende voorstel tot afsluiting van het toezicht op het dossier door het Comité van Ministers (is meer bepaald het geval bij de uitspraken tot vaststelling van schendingen van structurele aard), hetgeen veronderstelt dat alle nodige maatregelen voor de tenuitvoerlegging van de uitspraak eerder zijn genomen.

⁴⁸ Bijlage: Regels van 10 mei 2006 van het Comité van Ministers voor het toezicht op de tenuitvoerlegging van de uitspraken en van de voorwaarden van de minnelijke schikkingen (aangenomen op zijn 964ste vergadering).

De verzoekers kunnen interveniëren bij het Comité van Ministers (regel 9) om het in kennis te stellen van hun problemen bij het verkrijgen van schadeherstel (cf. betaling van de billijke genoegdoening of de uitvoering van individuele maatregelen). De niet-gouvernementele organisaties en de nationale instellingen voor de bescherming en de bevordering van de mensenrechten kunnen eveneens interveniëren bij het Comité van Ministers om het in kennis te stellen van hun analyse van een uitspraak van het Hof en van de tenuitvoerleggingsmaatregelen die het heeft opgelegd - in voorkomend geval in reactie op (het) de Actieplan(nen) of de Actiebalans dat door de verwerende Staat reeds is toegezonden aan het Comité van Ministers.

In dat verband kan worden aangestipt dat, in het kader van de opvolging van de Verklaring van Brussel, de Minister van Justitie eveneens heeft beslist om zijn dialoog op te voeren met de instanties die in België reeds gedeeltelijk het mandaat van een nationaal mensenrechteninstituut uitoefenen. Die laatste worden aldus voortaan geïnformeerd over de mogelijkheid om vanwege het Hof een kennisgeving te ontvangen van 1) de zaken die zijn meegedeeld aan de Belgische Staat (en die, in voorkomend geval, kunnen resulteren in derdeninterventies); 2) de einduitspraken met betrekking tot België (en die kunnen resulteren in een uitwisseling van standpunten voorafgaand aan de voorlegging van Actieplannen en Actiebalansen) en 3) de Actieplannen en -balansen van België wanneer zij gepubliceerd worden door de Raad van Europa (en die kunnen resulteren in reacties achteraf - overeenkomstig voornoemde regel 9 van het Comité van Ministers).

Het Comité van Ministers vergadert thans viermaal per jaar om de tenuitvoerlegging van de uitspraken en beslissingen van het Hof door de Staten te onderzoeken (vergaderingen CM-DH: in september, december, maart en juni). Het Comité neemt eindresoluties aan bij wijze van afsluiting van de dossiers, wanneer het tevreden is met de maatregelen die door de Staten genomen zijn voor de tenuitvoerlegging van de uitspraken of wanneer het vaststelt dat er geen enkele specifieke tenuitvoerleggingsmaatregel vereist is. In bepaalde gevallen neemt het Comité van Ministers tussentijdse resoluties aan, meer bepaald om een stand van zaken omtrent de voortgang van de tenuitvoerlegging van

een uitspraak op te maken of om uiting te geven aan zijn bezorgdheid en/of suggesties te formuleren over de maatregelen die de verwerende Staat zou moeten treffen.

Voortaan kan het Comité van Ministers, om zijn achterstand weg te werken ten aanzien van het aanzienlijke aantal uitspraken waarvan de tenuitvoerlegging onder zijn toezicht moet gebeuren, ook eindresoluties aannemen teneinde zaken af te sluiten op zijn gewone vergaderingen (buiten de voornoemde vergaderingen CM-DH). Die oplossing is evenwel voorbehouden aan zaken die geen bijzondere problemen meebrengen en waarover dan ook geen mondelinge debatten binnen het Comité van Ministers vereist zijn.

De documentatie over de tenuitvoerlegging van de uitspraken van het Hof is terug te vinden op de website van de Raad van Europa (www.coe.int/execution en www.coe.int/cm), met ook de Actieplannen en -balansen die zijn meegedeeld door de Staten⁴⁹ en de resoluties die zijn aangenomen door het Comité van Ministers. Degene die betrekking hebben op België gaan evenwel als bijlage bij dit verslag, zoals vooropgesteld door de Verklaring van Brussel (zie supra, deel I, punt b).

Tot slot verleent de Dienst voor de tenuitvoerlegging van de uitspraken van de Raad van Europa alsook het Secretariaat van het Comité van Ministers ondersteuning bij zijn opdrachten en staat aldus in voor de voorbereiding van de vergaderingen, van de regeling van de werkzaamheden en van de ontwerpbeslissingen van het Comité. Voorts levert de Dienst voor de tenuitvoerlegging van de uitspraken ondersteuning aan de Staten (bilaterale contacten, in voorkomend geval met bezoeken aan de Staten, multilaterale samenwerkingsactiviteiten rond gemeenschappelijke problemen voor de Staten) met het oog op een volkomen, efficiënte en snelle tenuitvoerlegging van de uitspraken van het Hof, overeenkomstig voornoemde Aanbeveling CM/Rec(2008)2 van het Comité van Ministers inzake doeltreffende middelen die op nationaal niveau moeten worden aangewend voor de snelle tenuitvoerlegging van de uitspraken (bijlage).

⁴⁹ Zie <http://www.coe.int/fr/web/execution/submissions> (klik 'Belgique' aan).

Verschillende niveaus van toezicht

Gelet op het grote aantal uitspraken dat wacht op tenuitvoerlegging onder toezicht van het Comité van Ministers (volgens zijn Jaarverslag 2015⁵⁰ ging het om 10.652 zaken eind 2015), is sinds 2010⁵¹ beslist om ze te prioriteren en te classificeren naargelang de behoefte om daaraan al dan niet een consequente opvolging te verbinden en, in voorkomend geval, ze te bestemmen voor een mondeling debat binnen de vergaderingen CM-DH van het Comité van Ministers.

Bijgevolg omvat het systeem twee niveaus van toezicht:

- een vereenvoudigde standaardprocedure, die geldt als norm;
- een consequente procedure voor bepaalde soorten zaken.

De criteria voor classificatie onder de consequente procedure zijn de volgende:

- de uitspraken die spoedeisende individuele maatregelen impliceren (inzonderheid een reëel of imminent risico van schending van de fundamentele rechten of van verergering van de situatie – bijvoorbeeld: garanties inzake niet-verwijdering van het grondgebied leveren wanneer het Hof besloten heeft dat verwijdering een risico van foltering, onmenselijke of vernederende behandeling zou inhouden);
- de pilootarresten (wanneer een groot aantal repetitieve dossiers hangende is voor het Hof, beoogt een pilootarrest de aanzet tot de invoering van een nationaal rechtsmiddel dat kan worden toegepast op soortgelijke zaken of tot het aannemen van structurele maatregelen om ze te regelen – het Comité van Ministers verleent prioriteit aan het toezicht op de pilootarresten, aangezien het zaak is tegelijk het Hof te "ontlasten");
- de uitspraken die duiden op aanzienlijke structurele en/of complexe problemen – geïdentificeerd door het Hof en/of het Comité van Ministers;
- de interstatelijke zaken.

Tot slot kan een zaak, bij beslissing van het Comité van Ministers op initiatief van een Staat of van het Secretariaat, worden overgeheveld van de ene procedure naar de andere naargelang de aangenomen maatregelen of door de ontstentenis van maatregelen – maar ook doordat een Actieplan of -balans niet is voorgelegd na een welbepaalde tijd. Enkel de zaken die zijn ingeschreven of voorgesteld in consequente procedure worden mondeling behandeld

tijdens de vergaderingen CM-DH. De zaken in standaardprocedure zijn dus voorwerp van ontwerpbeslissingen zonder debat, die worden aangenomen bij aanvang van de vergadering door het Comité van Ministers. Dat is ook het geval met de zaken in consequente procedure die niet zijn voorgedragen voor debat.

B. Tenuitvoerlegging van uitspraken onder toezicht tijdens de referentieperiode

1. Hangende zaken in uitvoering op 31 juli 2016

Op de laatste dag van onze referentieperiode, 31 juli 2016, tellen wij 50 uitspraken en beslissingen van het Hof met betrekking tot België - waarbij ons land veroordeeld is wegens een of meer schendingen van het Verdrag of waarbij een minnelijke schikking is bekrachtigd - en waarvan het toezicht op de tenuitvoerlegging ervan door het Comité van Ministers aan de gang is. De uitspraken, afgezien van minnelijke schikking, zijn onderverdeeld in 15 referentiegroepen – een aanzienlijk aantal uitspraken zijn immers van repetitieve aard. Onder die 15 groepen vallen er vijf groepen onder de procedure voor consequent toezicht (met in totaal 24 uitspraken).

Die 50 uitspraken of beslissingen waarvoor het toezicht op de desbetreffende tenuitvoerlegging aan de gang is op 31 juli 2016 zijn hierna weergegeven, naargelang de geschonden artikelen van het Verdrag en de aangelegenheden die in dat verband worden behandeld. Er wordt in bijlage verwezen naar een tabel met een meer schematische weergave van die uitspraken en beslissingen en volgens het type van toezicht dat wordt uitgeoefend door het Comité van Ministers.

Artikel 2 - Recht op leven

DE DONDER en CLIPPEL⁵², uitspraak van 06/12/2011, einduitspraak op 06/03/2012

Zelfdoding van een geïnterneerde persoon in de gevangenis - Standaardtoezicht

In die zaak besloot het Hof dat er sprake is van een schending van de artikelen 2 en 5 §1 van het Verdrag, wegens de onaangepaste opsluiting van een geïnterneerde persoon in de gevangenis en wegens het gebrek aan afdoende bescherming van zijn recht op leven, daar hij zich van het leven heeft beroofd.

50 Zie <http://www.coe.int/fr/web/execution/annualreports>, pagina 58, tabel met het totaal van de hangende zaken.

51 Bijlage: CM/Inf/DH(2010)37 – Infodocument van 6 september 2010 betreffende het toezicht op de tenuitvoerlegging van de uitspraken en beslissingen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens: uitvoering van het Actieplan van Interlaken – modaliteiten van een tweesporig toezichtssysteem

52 Verzoekschrift nr. 8595/06.

Die zaak moet worden onderscheiden van groep van zaken L.B. (zie *infra*) aangezien zij voornamelijk betrekking heeft op de bestendigheid van de opsluiting van geïnterneerde personen in strafinrichtingen. In dit concrete geval was de zoon van de verzoekers ondergebracht in de psychiatrische afdeling van de gevangenis te Gent op vraag van het psychiatrisch centrum waar hij verbleef. Hij was ten eerste geplaatst in een cel met drie gedetineerden, die geen geïnterneerde waren. Vervolgens werd hij, naar aanleiding van een aanvaring, in afzondering geplaatst in een strafcel en daarna in een individuele cel, waar hij zich van het leven heeft beroofd.

Een Actiebalans werd toegezonden op 29 juli 2016 (bijlage) aangezien de FOD Justitie - bevoegd voor het beheer van de strafinrichtingen en de interneringswetgeving - van oordeel is te hebben voldaan aan de vereisten van die uitspraak. Wat de individuele maatregelen betreft, is de Staat van mening dat er geen enkele maatregel moet worden aangenomen naast de betaling van de billijke genoegdoening. Wat de algemene maatregelen betreft, werden preventieve maatregelen opgevoerd met de bedoeling het risico van zelfdoding in de gevangenis te verminderen: invoering van een waarschuwingssysteem; gratis toegang tot een telefoonlijn voor zelfmoordpreventie; organisatie van opleidingen en van reflectieactiviteiten met het oog op de sensibilisering en een verbeterd reactievermogen van het gevangenispersoneel dat te maken krijgt met individuen die een risicoprofiel vertonen. Ook zijn de procedurele waarborgen versterkt, zodat een geïnterneerde gedetineerde steeds bijstand van een advocaat geniet in het kader van een tuchtprocedure. Tot slot zijn de mogelijkheden tot het opsluiten in een psychiatrische afdeling van een geïnterneerde persoon die in aanmerking is gekomen voor een maatregel inzake invrijheidstelling op proef aanzienlijk verminderd met toepassing van de wet van 5 mei 2014 betreffende de internering. Het scenario van deze zaak is aldus voortaan uitgesloten.

Artikel 3 - Verbod van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling

TRABELSI⁵³, uitspraak van 04/09/2014, einduitspraak op 16/02/2015

Risico van niet-herleidbare levenslange gevangenisstraf ingevolge zijn uitlevering aan de Verenigde Staten - Niet-naleving van een voorlopige maatregel zoals bevolen door het Hof - Consequent toezicht wegens complexe aard van het probleem

In deze zaak heeft het Hof besloten dat er sprake is van een schending van artikel 3 van het Verdrag wegens de uitlevering van de verzoeker aan de Verenigde Staten, waar hij het risico loopt om een niet-samendrukbare levenslange gevangenisstraf te moeten ondergaan. Voorts heeft het Hof besloten dat er sprake is van een schending van artikel 34 van het Verdrag (gebrek aan samenwerking met het Hof)⁵⁴, aangezien België de verzoeker heeft uitgeleverd vooraleer het Hof zich heeft kunnen uitspreken, in weerwil van de voorlopige maatregel die was aangegeven door het Hof krachtens artikel 39 van zijn Reglement.

De Belgische Staat informeert regelmatig het Comité van Ministers over de voortgang inzake de tenuitvoerlegging van die uitspraak. In totaal werden 4 Actieplannen ingediend: op 20 oktober 2015, 15 februari 2016, 17 mei 2016 en 31 augustus 2016 (bijlage). De zaak werd besproken en onderzocht door het Comité van Ministers tijdens zijn vergaderingen van 8-9 december 2015, 7-8 juni 2016 en 20-22 september 2016.

Wat de individuele maatregelen betreft, heeft de FOD Justitie aan de verzoeker de billijke genoegdoening betaald die hem was toegekend door het Hof, met aftrek van - voor het deel dat verschuldigd is wegens morele schade - de inbeslagnemingen gedaan met betrekking tot gerechtelijke procedures zonder verband met de feiten die aanleiding gegeven hebben tot deze uitspraak. Voorts zijn er, wat de individuele maatregelen betreft, uitwisselingen met de Verenigde Staten aan de gang⁵⁵. Wat de algemene maatregelen betreft, werd een brief verzonden naar de bevoegde autoriteiten (FOD Justitie en Buitenlandse Zaken) teneinde de nodige maatregelen te treffen opdat de medewerkers die belast zijn met de uitleveringsverzoeken rekening zouden houden met de rechtspraak van het Hof en inzonderheid met de lering uit de uitspraak in de zaak-*Trabelsi*. Die brief werd gevolgd door een informatienota aan de betrokken diplomatieke posten over de draagwijdte van de uitspraak en door een nota aan de diensten van de FOD

53 Verzoekschrift nr. 140/10.

54 Dergelijke vaststellingen van het Hof zijn zeer zeldzaam.

55 Het Hof stelt dat, om conform artikel 3 van het Verdrag te zijn, een levenslange gevangenisstraf gepaard moet gaan met een mechanisme voor heronderzoek dat de nationale overheden ertoe verplicht om op grond van objectieve en vooraf bepaalde criteria waarvan de gedetineerde met zekerheid kennis zou hebben gehad op het tijdstip dat hij tot de levenslange straf werd veroordeeld, te onderzoeken of de betrokkene tijdens de strafuitvoering zodanig is geëvolueerd en gevorderd dat geen enkele wettige reden van penologische orde nog verantwoordt dat hij gedetineerd blijft (§137 van de uitspraak in de zaak-*Trabelsi*). Aldus moet dat mechanisme, in voorkomend geval, een herziening van de straf van de gedetineerde mogelijk maken.

Justitie, waarin gewezen werd op het belang van de naleving van de voorlopige maatregelen van het Hof.

In zijn beslissing van september 2016 (bijlage) heeft het Comité van Ministers met tevredenheid kennis genomen van de verstrekte gegevens, in het bijzonder wat de positieve vooruitgang betreft van de onderhandelingen met de Verenigde Staten om het risico te vermijden dat de verzoeker zou veroordeeld worden tot een niet-samendrukbare levenslange gevangenisstraf. Het Comité heeft beslist om dat dossier opnieuw te onderzoeken op zijn vergadering van september 2016. Daartoe werd een Actieplan toegezonden aan het Comité op 31 augustus 2016 (bijlage).

OUBOUR⁵⁶, uitspraak van 02/06/2015, einduitspraak op 02/09/2015

Risico op slechte behandeling indien uitlevering naar Marokko - Standaardtoezicht.

In deze zaak heeft het Hof besloten dat er sprake is van een schending van artikel 3 van het Verdrag wegens het risico van slechte behandeling voor de verzoeker in geval van uitlevering aan Marokko, gezien zijn onderzoek van de toestand in Marokko in twee uitspraken (*Rafaa v. Frankrijk* en *El Haski v. België*) en van informatie afkomstig van diverse objectieve en overeenstemmende bronnen (rapporten uitgaande van verscheidene VN-instanties en van erkende INGO's), waaruit blijkt dat er aanhoudende praktijken strijdig met artikel 3 van het Verdrag worden uitgeoefend tegen personen die vervolgd en aangehouden zijn wegens feiten die betrekking hebben op terrorisme. In zijn uitspraak heeft het Hof ook rekening gehouden met de afwezigheid van diplomatieke actie ten aanzien van de Marokkaanse autoriteiten voor het verkrijgen van garanties dat de verzoeker niet zou worden blootgesteld aan onmenselijke en vernederende behandelingen.

Een Actiebalans werd in het kader van dit dossier ingediend op 1 juli 2016 (bijlage). De FOD Justitie, bevoegd inzake uitleveringen, meent immers te hebben voldaan aan de vereisten van die uitspraak. Wat betreft de individuele maatregelen werd, naast de betaling van de billijke genoegdoening, een ministerieel besluit betreffende weigering van uitlevering genomen. Wat betreft de algemene

maatregelen werden de bevoegde autoriteiten voor internationale samenwerking in strafzaken geraadpleegd en betrokken bij de uitwerking van een Actiebalans. De uitspraak werd daarnaast te berde gebracht bij de Marokkaanse autoriteiten op een bilaterale vergadering en aan hen meegedeeld.

M.D. en M.A.⁵⁷, uitspraak van 19/01/2016, einduitspraak op 19/04/2016

Verwijdering van asielzoekers naar Rusland - Consequent toezicht.

Zoals uiteengezet in deel II van dit verslag (uitspraken en beslissingen tijdens de referentieperiode) heeft het Hof in die zaak besloten dat er sprake is van een schending van artikel 3 van het Verdrag wegens het risico van slechte behandelingen in geval van verwijdering van de verzoekers naar Rusland zonder een voorafgaand onderzoek van hun vierde asielaanvraag.

België heeft op 24 oktober 2016 een Actiebalans voorgelegd, met een gedetailleerde weergave van de maatregelen die genomen zijn voor de tenuitvoerlegging van de uitspraak in de zaak-*M.D. en M.A.* (bijlage). Er kan worden gesteld dat zij tenuitvoergelegd is, aangezien de Dienst Vreemdelingenzaken de asielaanvraag van de verzoekers heeft overgezonden aan het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS) voor een heronderzoek ten gronde van het risico dat zij lopen, in het licht van documenten die zijn verstrekt ter ondersteuning van hun vierde asielaanvraag. Bij beslissing van 30 september 2016 heeft deze laatste hun het statuut van vluchteling en van subsidiaire bescherming geweigerd met een motivering die beantwoordt aan alle argumenten en aan alle door de geïnteresseerden voorgelegde stukken (individuele maatregelen).

Voorts heeft het Hof de vaststelling van schending beoordeeld als een afdoende billijke genoegdoening voor de morele schade die geleden is door de verzoekers. Wat de algemene maatregelen betreft, heeft het CGVS zich ertoe verbonden om erop toe te zien dat de zittingen en de motivering van de asielbeslissingen conform de lering van het Hof zouden zijn, inzonderheid in zijn uitspraak in de zaak-*Singh v. België*.

⁵⁶ Verzoekschrift nr. 26417/10.

⁵⁷ Verzoekschrift nr. 58689/12

YOH EKALE MWANJE⁵⁸, uitspraak van 20/12/2011, einduitspraak op 20/03/2012

Gebrek aan ijver bij de medische opvang in een gesloten centrum voor vreemdelingen - Afwezigheid van daadwerkelijk rechtsmiddel - Standaardtoezicht.

In deze zaak heeft het Hof besloten dat er sprake is van een schending van artikel 3 van het Verdrag wegens het gebrek aan ijver bij de Dienst Vreemdelingenzaken om de passende medische opvolging van de verzoekster als HIV-patiënt in het gesloten centrum mogelijk te maken, met als gevolg dat haar behandeling vertraging opliep. Het Hof heeft ook besloten dat er sprake is van een schending van artikel 3 juncto artikel 13 wegens het achterwege blijven van een nauwgezet en rigoureuus onderzoek van haar medische toestand om uit te maken of er voor haar geen risico was in geval van verwijdering naar haar land van herkomst (Kameroen).

Een Actiebalans werd toegezonden op 2 mei 2016 (bijlage). Er werd geen enkele individuele maatregel nodig geacht, naast de betaling van de billijke genoegdoening aan de verzoekster. Zij heeft immers uiteindelijk een passende behandeling genoten en was bij de uitspraak in de zaak niet meer vastgehouden in het gesloten centrum. Wat de algemene maatregelen met betrekking tot de schending van artikel 3 betreft, stellen de Belgische autoriteiten dat bepaalde dysfuncties die zijn aangestipt door het Hof geen algemene praktijk bij de Dienst Vreemdelingenzaken uitmaken. Wel zijn er instructies gegeven aan de verschillende medische diensten van de gesloten centra, terwijl er alternatieven voor de detentie worden toegepast, meer bepaald wanneer een verwijdering onmogelijk is wegens de fysieke of geestelijke toestand van de betrokkene. Wat de algemene maatregelen met betrekking tot de schending van artikel 13 betreft, onderzoekt de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen voortaan, *ex nunc*, de uiterst dringende beroepen (rekening houdend met alle elementen in zijn bezit op het tijdstip van het onderzoek - ook in het licht van alle nieuwe elementen die kunnen worden aangebracht door de betrokkenen). Dat was nu niet het geval voor de verzoekster, aangezien de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen bij zijn onderzoek van haar uiterst dringend beroep tegen de uitvoering van de maatregel (haar verwijdering van het grondgebied) geen rekening had gehouden met een recent medisch getuigschrift waaruit bleek dat het risico bestond dat haar fundamentele rechten zoals gewaarborgd bij artikel 3 van het Verdrag zouden worden aangetast.

VASILESCU⁵⁹, uitspraak van 25/02/2014, einduitspraak op 20/04/2015

Overbevolking in de gevangenis en detentieomstandigheden - Consequent toezicht vanwege de structurele en/of complexe aard van het probleem.

In deze zaak heeft het Hof besloten dat er sprake is van een schending van artikel 3 van het Verdrag wegens de detentieomstandigheden in de gevangenis van de verzoeker (overbevolking en onaangepaste inrichting - onvoldoende individuele ruimte in cel, matras op de grond, niet-afgeschut toilet in collectieve cel, afwezigheid van toilet en van stromend water in cel, het delen van cel met rokers). Overeenkomstig artikel 46 van het Verdrag heeft het Hof ten aanzien van de Belgische Staat de aanbeveling geformuleerd (wat vrij zeldzaam is, *supra* en *infra*, uitspraak in de zaak-*Bamouhammad*) om het aannemen van algemene maatregelen te overwegen zodat de gedetineerden zich verzekerd weten van detentieomstandigheden conform artikel 3 alsook het openstellen van rechtsmiddelen voor de gedetineerden om te beletten dat een aangevoerde schending aanhoudt of om te kunnen bewerkstelligen dat er verbetering optreedt in hun detentieomstandigheden⁶⁰.

In dat dossier heeft de Belgische Staat 2 Actieplannen overgezonden, op 4 februari 2016 en 7 juli 2016 (bijlage). Wat de individuele maatregelen betreft, menen de Belgische autoriteiten dat er geen enkele vereist is, naast de betaling van de billijke genoegdoening, aangezien de verzoeker niet langer gedetineerde is.

Hoewel er nog een weg valt af te leggen voor een oplossing van de problemen die in deze uitspraak zijn bedoeld (algemene maatregelen), maakt het Actieplan melding van aangenomen maatregelen die het mogelijk hebben gemaakt om de gevangenis capaciteit te verhogen, verouderde gevangnissen te vervangen, alternatieven voor de detentie te bevoorrechten en de detentieomstandigheden te verbeteren. Aldus werd de gevangenis capaciteit significant verhoogd dankzij de masterplannen Gevangnissen, met de opening van drie gevangnissen (Beveren, Leuze-en-Hainaut en Marche-en-Famenne), waardoor de gevangenis capaciteit gestegen is met 936 plaatsen en er aldus tegemoetgekomen is aan de standaarden van de Raad van Europa. Er zijn ook maatregelen genomen ter bevordering van de alternatieven voor de detentie - met name een versterkt elektronisch toezicht en een verhoogde kwaliteit van de opvolging van

58 10486/10

59 Verzoekschrift nr. 64682/12.

60 Zie <http://www.coe.int/fr/web/execution/annualreports>, pagina 117.

de werkstraffen en probaties, wat een vermindering van de herroepingen en dus van de opsluitingen geeft. De daling van de gevangenisbevolking is er ook gekomen dankzij de opening van het forensisch psychiatrisch centrum te Gent, met als gevolg onder andere een kleiner aantal geïnterneerden in de gevangenis (zie *infra*, groep van zaken *L.B.*) en versnelde procedures voor de uitwijzing van buitenlandse veroordeelden van wie de verblijfstoestand niet in orde is. Voorts voorziet de Belgische wetgeving thans in twee nieuwe autonome straffen (alternatieven voor detentie in de gevangenis): het elektronisch toezicht en de probatiestraf. Wat de inrichting van de cellen en het samenleving met rokers betreft, is er verbetering opgetreden maar zijn nog niet alle problemen van de baan. Zo zijn er nog geen maatregelen getroffen om de toiletten af te schutten in de collectieve cellen in de gevangenis te Antwerpen, maar is wel de bouw van een nieuwe gevangenis daar voorzien. Het paviljoen van de gevangenis te Merksplas, waar de cellen niet voorzien zijn van toiletten en stromend water, is gesloten sinds 2 juni 2015.

Voorts maakt het Actieplan voor dat dossier melding van maatregelen die nog op stapel staan in het kader van de masterplannen Gevangenis en van de wetgevende hervormingen die nog aan de gang zijn: bouw van nieuwe gevangenis, opening van nieuwe plaatsen voor geïnterneerde personen, uitbreiding van de mogelijkheden tot toepassing van het elektronisch toezicht, renovatie van bestaande gevangenis, openstellen van plaatsen in instellingen met een gedifferentieerd detentiebeleid.

Tot slot is de Belgische Staat van mening, wat betreft de rechtsmiddelen om te beletten dat een aangevoerde schending zou aanhouden of om de gedetineerden in staat te stellen een verbetering van hun detentieomstandigheden te verkrijgen, dat het beroep in kort geding en het beroep tot schadevergoeding tegemoetkomen aan de bezorgdheid van het Hof, waarbij nadrukkelijk gewezen wordt op het toegenomen gebruik ervan in de praktijk sinds de uitspraak in de zaak-*Vasilescu*.

BAMOUHAMMAD⁶¹, uitspraak van 17/11/2015, eindspraak op 17/02/2016

**Herhaalde overbrengen van en naar gevangenis -
Verslechtering van geestelijke gezondheid -
Standaardtoezicht.**

Zoals uiteengezet in deel II van dit verslag, heeft het Hof in deze zaak besloten dat er sprake is van een schending van artikel 3 en van artikel 13 juncto artikel 3 van het Verdrag wegens de vernederende behandeling die de verzoeker moest ondergaan en die te wijten was aan de uitvoeringsmodaliteiten van zijn straf (herhaalde overbrengen van en naar strafinrichtingen), de kwaliteit van de opvolging en van de gezondheidszorg en de handhaving van zijn detentie alsook aan de ontstentenis van een daadwerkelijk rechtsmiddel om zich te beklagen over die overbrengen.

Met toepassing van artikel 46 van het Verdrag heeft het Hof ten aanzien van de Belgische Staat de aanbeveling geformuleerd (wat vrij zeldzaam is, zie *supra* uitspraak in de zaak-*Vasilescu*) om te zorgen voor een algemeen rechtsmiddel dat is afgestemd op de situatie van de gedetineerden die te maken krijgen met overbrengen van en naar strafinrichtingen.

België, dat een Actieplan of -balans moest indienen tegen 17 augustus 2016, beschikte over een nieuwe termijn tot 1 december 2016. Uiteindelijk werd een Actieplan ingediend op 12 oktober 2016 (bijlage). Bij wijze van individuele maatregelen, kan gewezen worden op de betaling van een billijke genoegdoening aan de verzoeker en dat, zoals aangegeven in de uitspraak, laatstgenoemde op 10 april 2015 door de strafuitvoeringsrechtbank te Brussel in voorlopige vrijheid is gesteld om medische redenen. Sinds 31 maart 2016 is hij evenwel opnieuw opgesloten, aangezien zijn invrijheidstelling werd herroepen om nieuwe ernstige feiten. Wat de algemene maatregelen betreft, is de vereiste bekendmaking van de uitspraak binnen de gevangenisadministratie gebeurd. Nota nemend van de opmerking waarin het Hof stelt dat het beroep in kort geding in se niet als daadwerkelijk kan worden beschouwd, wordt ervan uitgegaan dat het beroep tot schadevergoeding dat is beoogd in het Belgisch recht in geval van aansprakelijkheid van de Staat, in combinatie met het beroep in kort geding adequaat lijkt. Ten slotte wordt in het Actieplan erop gewezen dat het wetsontwerp Pot Pourri IV voorziet in een nieuw mechanisme dat meer onafhankelijkheid inhoudt voor de organen van toezicht en klachtenbehandeling in het gevangeniswezen – en dat de komende maanden zal besproken worden in het Parlement – alsook dat de Staat het Comité van Ministers zal informeren over enige ontwikkeling in dat verband.

61 Verzoekschrift nr 47687/13.

BOUYID⁶³, uitspraak van Grote Kamer van 28 september 2015 – einduitspraak op zelfde dag

Klappen door de ordediensten - Afwezigheid van daadwerkelijk onderzoek - Standaardtoezicht.

Zoals uiteengezet in deel II van dit verslag heeft het Hof in deze zaak besloten dat er sprake is van een schending van artikel 3 van het Verdrag, wat de materiële en procedurele aspecten ervan betreft, vanwege de vernederende behandeling die de verzoekers moesten ondergaan (klappen toegediend gekregen in een politiecommissariaat) en de afwezigheid van een daadwerkelijk onderzoek naar de incidenten.

De Actiebalans, die verwacht werd voor 28 maart 2016, werd ingediend op 5 september 2016 (bijlage). Wat betreft de individuele maatregelen kan, naast de betaling van de billijke genoegdoening, gezien de tijd die is verstreken geen tuchtrechtelijk optreden meer worden overwogen of een strafprocedure worden heropend ingevolge de uitspraak van het Hof van 28 september 2015. Wat betreft de algemene maatregelen, kunnen wij de belangrijkste aanhalen: verspreiding van de uitspraak onder de politie en gerechtelijke autoriteiten, waarbij voornamelijk gewezen is op het achterwege blijven van een daadwerkelijk onderzoek door de onderzoeksgerechten en op het gebrek aan motivering van de beslissing tot buitenvervolginstelling in casu, in weerwil van de onbetwiste medische attesten; de herinnering aan de Belgische normen die grenzen stellen aan het gebruik van geweld; het integreren van de uitspraak, net als de soortgelijke uitspraak in de zaak-*Cakir v. België* (*infra*), in de opleidingen van de ordediensten; het bestaan van de "interne" controles (tuchtsancties) en "externe" controles (Comité P, gerechtelijke autoriteiten en AIG - Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie) van de opdrachten die door de politie worden uitgeoefend, met cijfers over de gevallen van vervolging en veroordeling wegens politiegeweld.

Artikel 5 - Recht op vrijheid en veiligheid

L.B.⁶³, uitspraak van 02/10/2012, einduitspraak op 02/01/2013
CLAES⁶⁴, uitspraak van 10/01/2013, einduitspraak op 10/04/2013
DUFOORT⁶⁵, uitspraak van 10/01/2013, einduitspraak op 10/04/2013
SWENNEN⁶⁶, uitspraak van 10/01/2013, einduitspraak op 10/04/2013
CARYN⁶⁷, uitspraak van 09/01/2014, einduitspraak op 09/04/2014
GELAUDE⁶⁸, uitspraak van 09/01/2014, einduitspraak op 09/04/2014
LANKASTER⁶⁹, uitspraak van 09/01/2014, einduitspraak op 09/04/2014
MOREELS⁷⁰, uitspraak van 09/01/2014, einduitspraak op 09/04/2014
OUKILI⁷¹, uitspraak van 09/01/2014, einduitspraak op 09/04/2014
PLAISIR⁷², uitspraak van 09/01/2014, einduitspraak op 09/04/2014
SAADOUNI⁷³, uitspraak van 09/01/2014, einduitspraak op 09/04/2014
SMITSE en ANDEREN⁷⁴, uitspraak van 03/02/2015, einduitspraak op 03/02/2015
VAN MEROYE⁷⁵, uitspraak van 09/01/2014, einduitspraak op 09/04/2014
VANDER VELD en SOUSSI⁷⁶, uitspraak van 03/02/2015, einduitspraak op 03/02/2015

Detentie van geïnterneerde personen in gevangenis met een onaangepaste begeleiding - Afwezigheid van daadwerkelijk rechtsmiddel - Consequent toezicht wegens structurele problemen.

Het Hof heeft in deze zaken besloten dat er sprake is van een schending van artikel 5, §1 van het Verdrag wegens de verlengde detentie van geïnterneerde personen in strafinrichtingen waarvan de opvang niet is aangepast aan hun profiel. In twee dossiers heeft het Hof bijgevolg ook besloten dat er sprake is van een schending van artikel 3 van het Verdrag aangezien de handhaving van de detentie werd beoordeeld als een onmenselijke vernederende behandeling, gelet op het gebrek aan hoop op verandering, het ontbreken van een gepast medisch kader, de significante duur van de detentie waarbij beide verzoekers geconfronteerd werden met een ontreding en lijden die het niveau dat onvermijdelijk inherent is aan de detentie overstijgen. Tot slot heeft het Hof in 7 dossiers ook besloten dat er sprake is van een schending van artikel 5, §4 van het Verdrag, gelet op het uitblijven van een bevredigend antwoord van de Commissies tot bescherming van de maatschappij en van de rechtscollages in kort geding op de verzoekschriften om voor de betrokkenen een plaats te vinden in een aangepaste instelling of, bij gebreke daarvan, om in vrijheid te worden gesteld.

63 Verzoekschrift nr. 22831/08.

64 Verzoekschrift nr. 43418/09.

65 Verzoekschrift nr. 43653/09.

66 Verzoekschrift nr. 53448/10.

67 Verzoekschrift nr. 43687/09.

68 Verzoekschrift nr. 43733/09.

69 Verzoekschrift nr. 22283/10.

70 Verzoekschrift nr. 43717/09.

71 Verzoekschrift nr. 43663/09.

72 Verzoekschrift nr. 28785/11.

73 Verzoekschrift nr. 50658/09.

74 Verzoekschriften nrs. 49484/11, 53703/11, 4710/12, 15969/12, 49863/12, 70761/12.

75 Verzoekschrift nr. 330/09.

76 Verzoekschriften nrs. 49861/12, 49870/12.

De Belgische Staat heeft in het kader van dat complexe dossier 3 Actieplannen voorgelegd op 10 januari 2014, 1 oktober 2015 en 7 april 2016 (bijlage). Deze groep van zaken werd onderzocht door het Comité van Ministers op zijn vergadering van 7-8 juni 2016.

Voor een goed begrip van de aangenomen maatregelen moet men voor ogen houden dat alle uitspraken betrekking hebben op interneringstoestanden in Vlaanderen. Daarom verwijst het Actieplan nadrukkelijk naar het beleid in Vlaanderen. Wat betreft de individuele maatregelen hebben de bevoegde autoriteiten, binnen de perken van de beschikbare oplossingen, erop toegezien dat er alternatieven voor de detentie in de gevangenis worden aangeboden. Van de 20 verzoekers zijn er thans 5 in vrijheid op proef; 11 verzoekers zijn geplaatst in het forensisch psychiatrisch centrum te Gent, waar de therapeutische begeleiding beantwoordt aan de zorgcriteria van de psychiatrische ziekenhuizen (cf. *infra*); 4 verzoekers verblijven nog steeds binnen een structuur die behoort tot de strafinrichtingen, waaronder de afdelingen tot bescherming van de maatschappij. Voor die laatsten werden, in samenwerking met hen, zorgprogramma's ingesteld volgens hun profiel, met groepsactiviteiten en/of individuele gesprekken op regelmatige basis. Overigens wordt de wens van bepaalde verzoekers om geen gebruik te maken van het beschikbare zorgaanbod in acht genomen.

Wat betreft de algemene maatregelen inzake de opvang van geïnterneerde personen, is thans een grootschalige hervorming van de internering aan de gang, - als onderdeel van de hervorming van de geestelijke gezondheidszorg - en die gekenmerkt wordt door het Meerjarenplan van de federale overheid voor de uitbouw van het zorgcircuit forensische psychiatrie (geïnterneerde personen), bij de wet van 5 mei 2014 betreffende de internering, en dankzij de vooruitgang die in Vlaanderen is geboekt in het beleid voor het beheer van geïnterneerde personen.

Die hervorming omvat met name:

- een verhoging van het aantal beschikbare plaatsen in inrichtingen voor geïnterneerde personen (309 bijkomende plaatsen bij de bekendmaking van het Actieplan);
- de uitbouw van het zorgaanbod voor geïnterneerde personen in het reguliere netwerk voor geestelijke gezondheid (creatie van 591 plaatsen in de residentiële zorg, bovenop de plaatsen in ziekenhuisstructuren en in het circuit van beschut wonen);
- maatregelen ter facilitering van de banden tussen de specifieke inrichtingen voor geïnterneerde personen en het klassieke netwerk voor geestelijke gezondheidszorg (aanwerving van coördinatoren en mobiele equipes);

- in Vlaanderen: aanstelling van een coördinator voor het beleid inzake zorg- en dienstverlening aan geïnterneerde personen, de aanneming van een Strategisch plan voor hulp- en dienstverlening aan gedetineerden 2014-2020 en van een Actieplan voor zorg- en dienstverlening aan geïnterneerde personen.

Voorts is de wet van 5 mei 2014 betreffende de internering van personen, tot vervanging van de zogeheten wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele strafbare feiten, meer bepaald gericht op ten eerste, de verankering van de filosofie van het zorgtraject - in artikel 2 ervan wordt verduidelijkt dat de zorg de geïnterneerde persoon in staat moet stellen om zich zo goed mogelijk te integreren in de maatschappij en dat zij wordt verstrekt waar aangewezen en mogelijk via een zorgtraject waarin aan de geïnterneerde persoon telkens zorg op maat aangeboden wordt - en ten tweede, de opwaardering van de kwaliteit van de initiële diagnose.

In het Actieplan wordt melding gemaakt van maatregelen die nog moeten worden gerealiseerd: openstellen van nieuwe plaatsen in een specifieke psychiatrische inrichting voor geïnterneerde personen; versterking van het personeel in de inrichting tot bescherming van de maatschappij te Paifve en de afdeling tot bescherming van de maatschappij te Merksplas; het creëren van nieuwe plaatsen voor geïnterneerde personen in inrichtingen van het reguliere netwerk voor geestelijke gezondheid; versterking van de mobiele equipes; terbeschikkingstelling van nieuwe jaarlijkse budgetten voor projecten die het vertrek van geïnterneerde personen uit de gevangenis beogen; oprichting van een zorgeenheid voor geïnterneerde personen met een mentale beperking of een niet-aangeboren hersenletsel; uitbreidingsproject voor de opvangmogelijkheden voor vrouwen in Vlaanderen en oprichting van een beveiligd klinisch observatiecentrum.

Tot slot werden ook schikkingen getroffen voor een doorgedreven politiek overleg tussen de ministers die bevoegd zijn op het stuk van internering.

Wat betreft de algemene maatregelen die zijn aangenomen met betrekking tot de afwezigheid van een daadwerkelijk rechtsmiddel is de Belgische Staat, steunend op de onontvankelijkheidsbeslissing van het Hof in de zaak-Vereecke en Reulen v. België van 13 januari 2015, van mening dat het van belang is om gebruik te maken van de rechtsmiddelen voor de instanties tot bescherming van de maatschappij (commissie tot bescherming van de maatschappij en hoge commissie tot bescherming van de maatschappij). Daarenboven vermindert de voornoemde wet van 2014 de mogelijkheden voor het weigeren van

opvang van een geïnterneerde persoon door een externe inrichting. Tot slot wordt uiteengezet dat beroepen tot schadevergoeding met succes worden aangetekend door geïnterneerde personen die klagen over hun detentie in onaangepaste omstandigheden gelet op hun mentale pathologie, in strijd met de artikelen 3 en 5 §1 van het Verdrag.

Op zijn vergadering in juni 2016 toonde het Comité van Ministers zich tevreden over de richting die de Belgische overheid uitgaat met betrekking tot de aanneming van zowel de individuele als de algemene maatregelen. Wel legt het Comité de nadruk op het aanhoudende structurele probleem van het verlengd verblijf van geïnterneerde personen in de gevangenis en verzoekt het de Belgische autoriteiten met aandrang om deze problematiek zo snel mogelijk te verhelpen. Het Comité vraagt de Belgische autoriteiten om op de hoogte te worden gehouden van de ontwikkelingen en om te kunnen beschikken over een tijdsplan van de geplande maatregelen. Tot slot vraagt het Comité nog nadere uitleg waarom, op de zesenvertig beroepen tot schadevergoeding die zijn ingediend sinds 2012, slechts acht ervan waren gevonnist ten tijde van de indiening van het Actieplan (tussentijdse beslissing in bijlage).

Artikel 6 - Recht op een eerlijk proces

BELL⁷⁷, uitspraak van 04/11/2014, einduitspraak op 06/04/2009

DE LANDSHEER⁷⁸, uitspraak van 15/07/2005, einduitspraak op 15/10/2005

DEPAUW⁷⁹, uitspraak van 10/06/2008, einduitspraak op 10/09/2008

HAMER⁸⁰, uitspraak van 27/11/2007, einduitspraak op 27/02/2008

HEYRMAN⁸¹, uitspraak van 09/10/2012, einduitspraak op 09/10/2012

NICOLAI DE GORHEZ⁸², uitspraak van 16/10/2007, einduitspraak op 31/03/2008

POELMANS⁸³, uitspraak van 03/02/2009, einduitspraak op 03/05/2009

Duur van procedures – Consequent toezicht wegens complexe aard van het probleem.

In die oude zaken heeft het Hof besloten dat er sprake is van een schending van artikel 6 §1 van het Verdrag, gelet op de buitensporig lange duur van burgerlijke procedures voor de rechtbanken van eerste aanleg en de arbeidsrechtbanken, en van strafprocedures voor de Nederlandstalige kamer van het Hof van Cassatie.

Een Actieplan werd ingediend op 26 oktober 2015

(bijlage). Het Comité van Ministers is op basis daarvan overgegaan tot aanneming van Eindresolutie [CM/ResDH\(2015\)245](#) van 9 december 2015, houdende afsluiting van zijn toezicht op de tenuitvoerlegging van 17 uitspraken (*infra*, groep *Dumont*), waarbij het toezicht op 7 uitspraken (groep van zaken Bell) wordt uitgesteld. Er hoeft geen enkele individuele maatregel in die dossiers meer te worden genomen, aangezien de desbetreffende interne procedures zijn afgesloten. Wat de algemene maatregelen betreft, wacht het Comité van Ministers nog op aanvullende informatie van de Belgische Staat over de concrete resultaten die verkregen zijn voor dat precieze soort procedures (effectieve vermindering van de duur ervan). Momenteel zijn er raadplegingen bij de desbetreffende rechtscollèges aan de gang teneinde een stand van zaken op te maken van de problemen die vermeld zijn in die uitspraken.

DE CLERCK⁸⁵, uitspraak van 25/09/2007, einduitspraak op 25/12/2007

BEHEYT⁸⁶, uitspraak van 13/05/2008, einduitspraak op 13/08/2008

WAUTERS en SCHOLLAERT⁸⁷, uitspraak van 13/05/2008,

einduitspraak op 13/08/2008

PANJU⁸⁸, uitspraak van 24/10/2014, einduitspraak op 23/03/2015.

Buitensporig lange duur van gerechtelijke onderzoeken - Geen daadwerkelijk rechtsmiddel - Standaardtoezicht

In deze zaken heeft het Hof besloten dat er sprake is van een schending van artikel 6 §1 en van artikel 13 juncto artikel 6 §1 van het Verdrag, gelet op de buitensporig lange duur van de gerechtelijke onderzoeken (de 4 zaken hadden betrekking op het interne niveau van de ECOFIN-aangelegenheden - van economische, financiële of fiscale orde) en de afwezigheid van daadwerkelijke interne rechtsmiddelen in het Belgisch recht om daarover klacht in te dienen en een passende schadevergoeding te verkrijgen.

Een Actieplan werd toegezonden op 3 september 2015, waarin onder andere melding wordt gemaakt van de evolutie van die dossiers op intern niveau (individuele maatregelen), van de bestaande preventieve rechtsmiddelen teneinde de duur van gerechtelijk onderzoeken aan te klagen (algemene maatregelen) alsook het bestaan van het herstelgericht beroep (algemene maatregelen), in het bijzonder het beroep tot schadevergoeding, op grond van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, waardoor klacht kan worden ingediend en schadevergoeding worden verkregen wegens de buitensporig lange duur van zowel burgerlijke als

77 Verzoekschrift nr. 44826/05.

78 Verzoekschrift nr. 50575/99.

79 Verzoekschrift nr. 2115/04.

80 Verzoekschrift nr. 21861/03.

81 Verzoekschrift nr. 25694/06.

82 Wanneer een uitspraak gedaan wordt door een comité van 3 rechters, geldt zij als einduitspraak op de dag dat zij

gedaan wordt.

83 Verzoekschrift nr. 11013/05.

84 Verzoekschrift nr. 44807/06.

85 Verzoekschrift nr. 34316/02.

86 Verzoekschrift nr. 41881/02.

87 Verzoekschrift nr. 13414/05.

88 Verzoekschrift nr. 18393/09.

strafrechtelijke procedures - met voorbeelden van rechterlijke beslissingen voor die laatste (zie *infra*, vaststelling in die zin van het Comité van Ministers in zijn Eindresolutie in de groep *Dumont*).

Op verzoek van de Dienst voor de Tenuitvoerlegging van de uitspraken werd dit Actieplan aangevuld in een Actiebalans overgemaakt op 25 oktober 2016 (bijlage) met de maatregelen die door de autoriteiten zijn genomen met het oog op de vermindering/controle van de duur van de strafonderzoeken (bijvoorbeeld Omzendbrief nr.12/2010 met betrekking tot de strijd tegen de gerechtelijke achterstand en het toezicht op het gerechtelijk onderzoek en de behandelingstermijnen), in het bijzonder van de ECOFIN-zaken (bijvoorbeeld prioriteit verleend aan de fiscale dossiers in termen van personeel, Actieplan voor de ECOFIN-zaken voor het hof van beroep te Brussel, netwerken/vergaderingen ECOFIN in gerechtelijke arrondissementen).

RAIHANI⁸⁹, uitspraak van 15/12/2015, einduitspraak op 15/03/2015.

Gebrek aan duidelijkheid bij de vaststelling van de termijn voor verzet - Standaardtoezicht.

Zoals uiteengezet in deel II van dit verslag, heeft het Hof in deze zaak besloten dat er sprake is van een schending van artikel 6 §1 van het Verdrag, wegens het gebrek aan duidelijkheid bij de vaststelling van de termijn voor verzet tegen een civiele beschikking die bij verstek is gewezen.

België heeft op 12 oktober 2016 een Actiebalans voorgelegd, waarin de getroffen maatregelen voor de tenuitvoerlegging van deze uitspraak in detail zijn uiteengezet (bijlage). Naast de betaling van de billijke genoegdoening (individuele maatregelen) werd de uitspraak verspreid onder de gerechtelijke autoriteiten, waarbij hun aandacht erop werd gevestigd dat artikel 6 §1 van het Verdrag volgens de interpretatie vereist dat de termijn voor verzet berekend wordt vanaf de effectieve kennis van het vonnis bij verstek, in het bijzonder indien de betrokkene daarvan niet noodzakelijkerwijze kennis kon hebben (algemene maatregelen).

GYBELS⁹⁰, uitspraak van 18/11/2014, einduitspraak op 18/02/2015.
KHALEDIAN⁹¹, uitspraak van 18/11/2014, einduitspraak op 18/02/2015
HECHTERMANS⁹², uitspraak van 18/11/2014, einduitspraak op 18/02/2015
YIMAM⁹³, uitspraak van 18/11/2014, einduitspraak op 18/02/2015
DEVRIENDT⁹⁴, uitspraak van 17/02/2015, einduitspraak op 17/05/2015
KURT⁹⁵, uitspraak van 17/02/2015, einduitspraak op 17/05/2015
MAILLARD⁹⁶, uitspraak van 17/02/2015, einduitspraak op 17/05/2015
MAGY⁹⁷, uitspraak van 24/02/2015, einduitspraak op 24/05/2015

Afwezigheid van motivering van de schuldvraag - Hoven van assisen - Standaardtoezicht.

In al die zaken heeft het Hof besloten dat er sprake is van een schending van artikel 6 §1 van het Verdrag wegens de afwezigheid van motivering van de schuldigverklaring vanwege de jury's van de hoven van assisen.

Die zaken kunnen in nauw verband worden gebracht met de zaak-*Taxquet* (uitspraak van de Grote Kamer van 16 november 2010), die werd afgesloten door Eindresolutie CM/ResDH (2012)112. Aangezien de feiten van die zaken dateren van vóór de wet van 21 december 2009 tot hervorming van het hof van assisen, die een dergelijke motivering voortaan verplicht maakt (ingevolge de eerste uitspraak in de zaak-*Taxquet* van 13 januari 2009 van een kamer van 7 rechters), heeft het Hof kennelijk besloten dat er sprake was van een schending van het Verdrag en daarbij vastgesteld dat het probleem in het nationale recht geregeld was.

Een gezamenlijk Actieplan voor die zaken werd voorgelegd op 6 juni 2016 (bijlage). Wat betreft de *individuele maatregelen*, verkregen bepaalde verzoekers bovenop de betaling van de billijke genoegdoening (verwijlntresten in het kader van een dossier blijven verschuldigd, vandaar het uitblijven van een Actiebalans tot dusver) dat hun strafprocedure heropend werd. Wat betreft de *algemene maatregelen*, belet de inwerkingtreding van voornoemde wet op 21 januari 2010 dat er zich nieuwe soortgelijke schendingen zouden voordoen.

89 Verzoekschrift nr. 12019/08
90 Verzoekschrift nr. 43305/09.
91 Verzoekschrift nr. 42874/09.

92 Verzoekschrift nr. 56280/09.
93 Verzoekschrift nr. 39781/09.
94 Verzoekschrift nr. 32001/07.

95 Verzoekschrift nr. 17663/10.
96 Verzoekschrift nr. 23530/08.
97 Verzoekschrift nr. 243137/09.

Artikel 8 - Recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven

B.⁹⁸, uitspraak van 17/07/2012, einduitspraak op 19/11/2012

Internationale kinderontvoering door een ouder - Standaardtoezicht

In die zaak heeft het Hof besloten dat er in hoofde van een moeder-verzoekster sprake is van een schending van artikel 8 van het Verdrag wegens het gebrek aan rekenschap van het hoger belang van haar kind in geval van tenuitvoerlegging van de rechterlijke beslissing houdende het bevel tot terugkeer naar het land van herkomst, de Verenigde Staten, waar de vader leeft - en die aanleiding kan geven tot de verwijdering van het kind, weg van de moeder die in België leeft.

Een Actieplan werd ingediend op 5 maart 2014 (bijlage). Wat betreft de individuele maatregelen, werden maatregelen genomen bij de gerechtelijke en politionele autoriteiten om zich ervan te vergewissen dat het kind niet voorbestemd zou zijn tot een gedwongen terugkeer naar de Verenigde Staten. Wat betreft de algemene maatregelen wordt in het Actieplan verwezen naar de Belgische rechtspraak na de uitspraak in de zaak-B., die daarmee rekening houdt. Dit actieplan zou eerstdaags moeten worden geactualiseerd met het oog op de indiening van een Actiebalans.

Artikel 10 - Vrijheid van meningsuiting

RTBF⁹⁹, uitspraak van 29/03/2011, einduitspraak op 15/09/2011

Audiovisueel verbod - Excessief formalisme - Standaardtoezicht.

In deze oude zaak heeft het Hof besloten dat er sprake is van een schending van de artikelen 6 §1 en 10 van het Verdrag, rekening houdend met het gebrek aan voorzienbaarheid van de bepalingen, in Belgisch recht, inzake het preventief verbod op verspreiding in audiovisuele aangelegenheden en vanwege de weigering van het Hof van Cassatie om een voorziening

te behandelen om redenen die als excessief formalistisch worden beschouwd.

Een Actieplan werd ingediend op 25 oktober 2012. Wat de individuele maatregelen betreft, werd daarin opgemerkt dat geen enkele andere maatregel dan de vergoeding van de kosten en uitgaven noodzakelijk was – de schendingen vastgesteld door het Hof waren immers ten einde en het Hof zelf was van oordeel dat de vaststelling ervan voldoende was als tegemoetkoming voor de materiële schade en het morele nadeel van de verzoekster. Ten aanzien van de algemene maatregelen met betrekking tot de vaststelling van formalisme vanwege het Hof van Cassatie, waren de Belgische autoriteiten van oordeel dat de evoluties van de rechtspraak ervan in ogenschouw moesten worden genomen. Ten aanzien van de algemene maatregelen betreffende de preventieve censuur, waarvan het Hof oordeelde dat die niet tegemoet kwamen aan het voorzienbaarheids criterium, tekende de Belgische Staat meerdere pistes in zijn Actieplan op: een wetswijziging of grondwetswijziging of een ontwikkeling in de rechtspraak. Thans zijn er raadplegingen aan de gang over de opgetreden evoluties in de rechtspraak ter zake om de bestendigheid van de door het Hof vastgestelde problemen te bepalen – en, in voorkomend geval, de noodzaak om specifieke algemene maatregelen aan te nemen.

Artikel 14 - Verbod van discriminatie

ANACOMBA YULA¹⁰⁰, uitspraak van 10/03/2009*, einduitspraak op 10/06/2009

Discriminatie - Rechtsbijstand - Illegaal verblijf - Standaardtoezicht.

In deze oude zaak heeft het Hof besloten dat er sprake is van een schending van artikel 6 §1 juncto artikel 14 van het Verdrag wegens discriminatie¹⁰¹, ondergaan door de verzoekster ingevolge de weigering om haar rechtsbijstand toe te kennen vanwege haar illegaal verblijf in België, gelet op de omstandigheden van het concrete geval (poging tot het regulariseren van haar verblijf, spoedeisend contentieus met betrekking tot een fundamenteel recht – vordering tot betwisting van ouderschap).

⁹⁸ Verzoekschrift nr. 4320/11.

⁹⁹ Verzoekschrift nr. 50084/06.

¹⁰⁰ Verzoekschrift nr. 45413/07.

¹⁰¹ Sinds de inwerkingtreding van het Verdrag (3 september 1953) hebben slechts vijf uitspraken een schending van het non-discriminatiebeginsel (artikel 14) door België vastgesteld: uitspraak in de zaak-Anakomba Yula van 10 maart 2009, uitspraak in de zaak-Turan Cakir van 10 maart 2009 (zie *infra*), uitspraak in de zaak-Vermeire van 29 november 1991, uitspraak in de zaak-Marckx van 13 juni 1979 en uitspraak in de zaak-Zaak betreffende bepaalde aspecten van het taalregime in het onderwijs in België van 23 juli 1968.

Een Actiebalans kon uiteindelijk worden toegezonden aan de Raad van Europa op 24 augustus 2016¹⁰², ingevolge de aanneming van de wet van 6 juli 2016 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de juridische bijstand – waarvan artikel 17 (in werking getreden op 26 juli 2016) voorziet in de wijziging van artikel 668 van het Gerechtelijk Wetboek – dat rechtstreeks aan de basis ligt van de schending die is vastgesteld door het Hof – in de volgende zin:

Art. 17. Artikel 668 van hetzelfde wetboek, vervangen bij de wet van 15 december 1980 en gewijzigd bij de wet van 1 juli 2006 wordt aangevuld met een bepaling onder e), luidende :

"e) alle vreemdelingen die op onregelmatige wijze in België hun verblijfplaats hebben onder voorwaarde dat zij een poging hebben ondernomen hun verblijf in België te regulariseren, dat hun vordering hoogdringend is en dat het gaat om vragen betreffende de uitoefening van een fundamenteel recht"

Artikel 39 – Minnelijke schikkingen¹⁰³

ARSLAN¹⁰⁴, beslissing van 07/01/2014, eindbeslissing op dezelfde dag

Artikel 6§1 van het Verdrag – Afwezigheid van motivering van een schuldigverklaring van het hof van assisen (zie *supra*, groep van zaken-Gybels) – Minnelijke schikking, met storting van een bedrag van 17.000 euro.

MOSSOUX¹⁰⁵, beslissing van 05/11/2014, eindbeslissing op dezelfde dag

Artikel 6§1 van het Verdrag – Afwezigheid van motivering van een schuldigverklaring van het hof van assisen (zie *supra*, groep van zaken-Gybels) – Minnelijke schikking, met storting van een bedrag van 17.000 euro.

H..S. et alii¹⁰⁶, uitspraak van 04/06/2013, einduitspraak op dezelfde dag

Artikelen 2 en 3 van het Verdrag - Weigering tot afgifte van een verblijfsvergunning aan een Armeens onderdaan om medische redenen - Minnelijke schikking, met storting van een bedrag van 40.000 euro.

MESSAD en TOUAHRIA¹⁰⁷, beslissing van 08/10/2013,

einduitspraak op dezelfde dag

Artikelen 8 en 14 van het Verdrag - Weigering van recht op verblijf ten aanzien van een kind, Algerijns onderdaan, op grond van zijn familiale band met zijn tante die in België verblijft en beschouwd wordt als ouderlijk referentiepersoon - Minnelijke schikking, met storting van een bedrag van 5.000 euro.

S.J.¹⁰⁸, uitspraak van 19/03/2015 (Grote Kamer)¹⁰⁹, einduitspraak op dezelfde dag

Artikelen 3, 8 en 13 van het Verdrag – Verwijdering van een Nigeriaanse onderdaan met HIV-besmetting – Minnelijke schikking, met storting van 7.000 euro en afgifte van een verblijfsvergunning van onbepaalde duur en zonder voorwaarden voor de verzoekster en haar kinderen.

2. Afgesloten zaken tijdens de referentieperiode

Tijdens de referentieperiode (van 1 augustus 2015 tot 31 juli 2016) heeft het Comité van Ministers 4 Eindresoluties aangenomen ten aanzien van België, waardoor het toezicht ervan op de tenuitvoerlegging van 25 veroordelingen aldus wordt afgesloten.

Die Eindresoluties worden hierna weergegeven volgens de voornaamste artikelen van het Verdrag die zijn geschonden en de specifieke aangelegenheden die in dat verband zijn behandeld.

Artikel 3 - Verbod van foltering en van onmenselijke of vernederende behandeling

1. Resolutie [CM/ResDH\(2015\)159](#) van 14 oktober 2015

TURAN CAKIR¹¹⁰, uitspraak van 10/03/2009, einduitspraak op 10/06/2009

Slagen door de ordediensten - Afwezigheid van daadwerkelijk onderzoek - Racistisch motief.

In dit concrete geval had het Hof besloten dat er sprake is van schending van artikel 3 van het Verdrag, wat de materiële en procedurele aspecten ervan betreft - wegens slechte behandeling ten aanzien van de verzoeker (slagen toegediend gekregen tijdens zijn arrestatie en voorlopige hechtenis) en wegens het gebrek aan effectiviteit van het

¹⁰² Op 21 september 2016 heeft het Comité van Ministers reeds een Eindresolutie (CM/ResDH(2016)243) aangenomen.

¹⁰³ De verbintenissen die zijn aangegaan in onderstaande zaken werden alle ten uitvoer gelegd, maar door het achterwege blijven van een Actieplan of van een bewijs van betaling staan zij nog onder toezicht van het Comité van Ministers.

¹⁰⁴ Verzoekschrift nr. 9772/10.

¹⁰⁵ Verzoekschrift nr. 45285/09.

¹⁰⁶ Verzoekschrift nr. 34000/12.

¹⁰⁷ Verzoekschrift nr. 41208/11.

¹⁰⁸ Verzoekschrift nr. 70055/10.

¹⁰⁹ Vrij uitzonderlijk werd deze minnelijke schikking bekrachtigd door uitspraak van de Grote Kamer. In dit concreet geval was immers een eerste uitspraak gedaan door een kamer van 7 rechters op 27 februari 2014, houdende vaststelling van schending en van niet-schending van het Verdrag. Deze minnelijke schikking is er gekomen nadat de verzoekster en de Belgische staat allebei verzocht hebben om verwijzing van deze zaak naar de Grote Kamer.

¹¹⁰ Verzoekschrift nr. 44256/06.

onderzoek in dat verband – en van een schending van artikel 3 juncto artikel 14¹¹¹ van het Verdrag, aangezien de Belgische autoriteiten niet alle nodige maatregelen hebben genomen om te achterhalen of de politiemensen al dan niet blijkbare gevegeven van discriminerend gedrag (geweld ingegeven door rassenhaat).

Deze Eindresolutie werd aangenomen op basis van de Actiebalans van 25 augustus 2014 van de Belgische Staat (bijlage). Zij bekrachtigt dus de tenuitvoerleggingsmaatregelen die zijn meegedeeld door de Belgische Staat, en die beoordeeld zijn als afdoende voor het afsluiten van het toezicht over die uitspraak; het betreft in hoofdzaak de volgende maatregelen: afwezigheid, in dit concreet geval, van enige mogelijkheid tot het openen of heropenen van een (voorgescreven) strafprocedure en/of tuchtprocedure (individuele maatregelen); integratie van de uitspraken in de zaak-Cakir en in de zaak-Poncelet v. België in de basisopleiding van de politie als een casestudy van rechtspraak; herinnering aan de beginselen in het Belgische recht met betrekking tot het gebruik van geweld (legaliteits-, proportionaliteits- en subsidiariteitsbeginsel); verbod op onmenselijke en vernederende behandeling op grond van het Strafwetboek en van de Deontologische code van de politie; "interne" controles (tuchtsancties) en "externe" controles (Comité P, gerechtelijke autoriteiten en Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie) van de politieopdrachten; het bestaan in het Belgisch recht van een verzwarende omstandigheid voor een aantal misdaden en wanbedrijven - onder andere opzettelijke slagen en verwondingen - wanneer zij begaan zijn volgens een "discriminerend motief" met de dienovereenkomstige verplichting om een onderzoek te voeren naar de motivering van de inbreuken en met illustratie van voorbeelden van rechterlijke beslissingen waarbij de racistische gewelddaden worden bestraft.

2. Eindresolutie [CM/ResDH\(2016\)41](#) van 30 maart 2016

MUSKHAZHIVYEVA ET ALII¹¹², uitspraak van 19/01/2010, einduitspraak op 19/04/2010
KANAGARATNAM ET ALII¹¹³, uitspraak van 13/12/2011, einduitspraak op 13/03/2012

Slechte behandelingen - Opsluiting van gezinnen van asielzoekers met kinderen in onaangepaste gesloten centra

In die zaken had het Hof besloten dat er sprake is van een

schending van de artikelen 3 en 5 §1 van het Verdrag ten aanzien van de kinderen-verzoekers wegens hun opsluiting in een gesloten centrum, dat volgens het Hof onaangepast was. Voorts heeft het Hof in de zaak-*Kanagaratnam* tevens besloten dat er sprake is van een schending van artikel 5 §1 van het Verdrag ten aanzien van de moeder.

Deze Eindresolutie werd aangenomen op basis van twee Actiebalansen van 15 september 2015 (bijlage). Zij bekrachtigt de tenuitvoerleggingsmaatregelen die zijn meegedeeld door de Belgische Staat en die beoordeeld zijn als afdoende voor het afsluiten van het toezicht over die uitspraken; het betreft in hoofdzaak de volgende maatregelen: geen andere individuele maatregel dan de betaling van de billijke genoegdoeningen aangezien de verzoekers niet langer in een gesloten centrum verblijven; de aanneming van het beginsel van de niet-detentie van gezinnen met kinderen (wet van 16 november 2011): gezinnen met kinderen mogen slechts bij wijze van uitzondering worden opgesloten in een gesloten centrum. In voorkomend geval wordt voorzien in een specifiek regime met kamer. Daarenboven mag de opsluiting niet langer dan enkele uren duren in afwachting van een overbrenging op de dag van hun aankomst naar een opvangplaats of van hun verwijdering in geval van een zeer vroege vlucht; het opzetten van alternatieven voor vasthouding in een gesloten centrum (eengezinswoningen met open regime, verblijf in persoonswoning; huisvesting in een open centrum voor asielzoekers). De bouw van eengezinswoningen binnen de gesloten centra is overigens aangekondigd in de Actiebalans, (maar nog niet in uitvoering). Theoretisch gezien is de plaatsing van een gezin in een gesloten centrum ook mogelijk indien de voorwaarden van het alternatief voor de detentie niet zijn nageleefd en andere, minder dwingende maatregelen geen efficiënte toepassing kunnen vinden. Maar dan moet de plaats van vasthouding aangepast zijn aan de noden van de gezinnen met minderjarige kinderen en moet de duur ervan minimaal zijn, voor de tijd die nodig is om de terugkeer te organiseren. Bij de indiening van de Actiebalans was die mogelijkheid evenwel nog niet toegepast aangezien de autoriteiten alternatieven voor de detentie bevorderen.

111 Zoals reeds aangegeven (zie *supra*, *Anakomba Yula*) zijn de vaststellingen van het Hof met betrekking tot discriminatie vanwege België zeer sporadisch (in totaal vijf, sinds de inwerkingtreding van het Verdrag in 1953).

112 Verzoekschrift nr. 41442/07.

113 Verzoekschrift nr. 15297/09.

Artikel 6 - Recht op een eerlijk proces

1. Resolutie [CM/ResDH\(2015\)132](#) van 16 september 2015

ENTREPRISES ROBERT DELBRASSINNE S.A.¹¹⁴, uitspraak van 01/07/2004, einduitspraak op 01/10/2004
DEFALQUE¹¹⁵, uitspraak van 20/04/2006, einduitspraak op 13/09/2006
DE TURCK¹¹⁶, uitspraak van 25/09/2007, einduitspraak op 25/12/2007
MATHY¹¹⁷, uitspraak van 24/04/2008, einduitspraak op 24/07/2008
STOETERIJ ZANGERSHEIDE N.V. AND OTHERS¹¹⁸, uitspraak van 22/12/2004, einduitspraak op 22/03/2005

Buitensporig lange duur van procedures voor de Raad van State.

In deze zaken had het Hof besloten dat er sprake was van een schending van art. 6 §1 van het Verdrag wegens de buitensporig lange duur van procedures die betrekking hebben op rechten en plichten van burgerrechtelijke aard voor de Raad van State.

Deze Eindresolutie werd aangenomen op basis van de Actiebalans van 15 juli 2015 van de Belgische Staat (bijlage). Zij bekrachtigt dus de tenuitvoerleggingsmaatregelen die zijn meegedeeld door de Belgische Staat, en die beoordeeld zijn als afdoende voor het afsluiten van het toezicht op die vijf uitspraken. De samenvatting ervan is weergegeven in voornoemd Jaarverslag 2015 van het Comité van Ministers met betrekking tot zijn toezicht op de tenuitvoerlegging van de uitspraken (vrije vertaling) : *"De bevoegdheden, de organisatie en het functioneren van de Raad van State zijn hervormd bij de wet van 15 september 2006, die tevens voorziet in de oprichting van een Raad voor Vreemdelingenbetwistingen, met het oog op de wegwerking en beheersing van de achterstand ter zake bij de Raad van State. Onder de belangwekkende maatregelen kunnen, inter alia, worden genoemd: de uitbreiding van de gevallen die door een alleensprekend rechter kunnen worden beslecht, de invoering van een filterprocedure in de cassatieprocedure, de toekenning aan het Auditoraat van een rol van automatische selectie van de verzoekschriften tot schorsing en tot annulatie. Die wet voorzagt ook in de uitvoering van een "plan voor de wegwerking van de achterstand", dat in 2013 is uitgemond in de volledige wegwerking van de historische achterstand. De ingestelde*

rechtsmiddelen hebben, op grond van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, het mogelijk gemaakt dat vergoedingen worden toegekend in zaken die een buitensporig lange duur van de procedures voor de Raad van State impliceren".

2. Resolutie [CM/ResDH\(2015\)245](#) van 9 december 20154.

DUMONT¹²⁰, uitspraak van 28/04/2005, einduitspraak op 28/07/2005
BARBIER¹²¹, uitspraak van 20/09/2007, einduitspraak op 20/12/2007
DE SAEDELEER¹²², uitspraak van 24/07/2007, einduitspraak op 24/10/2007
DE STAERKE¹²³, uitspraak van 28/04/2005, einduitspraak op 28/07/2005
DENÉE¹²⁴, uitspraak van 04/12/2007; einduitspraak op 04/03/2008
HEREMANS¹²⁴, uitspraak van 24/04/2008, einduitspraak op 24/07/2008
IWANKOWSKI AND OTHERS¹²⁵, uitspraak van 27/11/2007, einduitspraak op 27/02/2008
JOUAN¹²⁶, uitspraak van 12/02/2008, einduitspraak op 12/05/2008
LENARDON¹²⁷, uitspraak van 26/10/2006, einduitspraak op 26/01/2007
LEONARDI¹²⁸, uitspraak van 03/02/2009, einduitspraak op 03/05/2009
LEROY¹²⁹, uitspraak van 15/07/2005, einduitspraak op 15/10/2005
MARIEN¹³⁰, uitspraak van 03/11/2005, einduitspraak op 03/02/2006
NAGLER AND NALIMMO B.V.B.A.¹³¹, uitspraak van 17/07/2007, einduitspraak op 17/10/2007
RAWAY AND WERA¹³², uitspraak van 27/11/2007, einduitspraak op 27/02/2008
REYNTIENS¹³³, uitspraak van 28/04/2005, einduitspraak op 28/07/2005
ROBYNS DE SCHNEIDAUER¹³⁴, uitspraak van 28/04/2005, einduitspraak op 28/07/2005
SCHINCKUS¹³⁵, uitspraak van 01/04/2008, einduitspraak op 01/07/2008

114 Verzoekschrift nr. 49204/99.

115 Verzoekschrift nr. 37330/02.

116 Verzoekschrift nr. 43542/04.

117 Verzoekschrift nr. 12066/06.

118 Verzoekschrift nr. 47295/99.

119 <http://www.coe.int/fr/web/execution/annualreports>, pagina's 172 en 173.

120 Verzoekschrift nb. 49525/99.

121 Verzoekschrift nr. 24731/03.

122 Verzoekschrift nr. 27535/04.

123 Verzoekschrift nr. 51788/99.

124 Verzoekschrift nr. 31634/03.

125 Verzoekschrift nr. 28171/04.

126 Verzoekschrift nr. 6203/04.

127 Verzoekschrift nr. 5950/05.

128 Verzoekschrift nr. 8211/03.

129 Verzoekschrift nr. 35327/05.

130 Verzoekschrift nr. 52098/99.

131 Verzoekschrift nr. 46046/99.

132 Verzoekschrift nr. 40628/04.

133 Verzoekschrift nr. 25864/04.

135 Verzoekschrift nr. 52112/99.

136 Verzoekschrift nr. 50236/99.

In die zaken had het Hof besloten dat er sprake was van een schending van artikel 6 §1 van het Verdrag - wegens de buitensporig lange duur van burgerlijke en strafrechtelijke procedures - en van een schending van artikel 6 §1 juncto artikel 13 van het Verdrag (in de zaak-Ranway en Wera), gelet op de afwezigheid van een daadwerkelijk rechtsmiddel in het Belgisch recht om daarover klacht in te dienen en een passende schadevergoeding te verkrijgen.

Deze Eindresolutie werd aangenomen op basis van de Actiebalans van 26 oktober 2015 van de Belgische Staat (bijlage). Zij bekrachtigt dus de tenuitvoerleggingsmaatregelen die zijn meegedeeld door de Belgische Staat, en die beoordeeld zijn als afdoende voor het afsluiten van het toezicht op die uitspraken, waarbij het desbetreffende toezicht op de groep van zaken Bell wordt uitgesteld (zie *supra*: hangende zaken op 31 juli 2016).

Eindresolutie [CM/ResDH\(2015\)245](#) van 9 december 2015 is geformuleerd als volgt (vrije vertaling):

"(...) Vaststellend dat de algemene maatregelen die zijn aangenomen door de autoriteiten¹³⁷ een bevredigende impact hebben gehad op de voornaamste oorzaken van schending die in deze zaken aan het licht zijn gebracht, en inzonderheid op de duur van de burgerlijke procedures voor de hoven van beroep en voor het Hof van Cassatie alsook op de duur van de gerechtelijke procedures voor verschillende categorieën van strafzaken; Opmerkend bovendien dat het Belgisch recht voorziet in een daadwerkelijk beroep tot schadevergoeding in burgerlijke zaken, en opgemerkt hebbende, zonder vooruit te lopen op de eindevaluatie waartoe het Europees Hof¹³⁸ moet overgaan, dat dit beroep ook toepasselijk is in strafzaken; Vaststellend dat de resterende kwesties die verband houden met de duur van de burgerlijke procedures voor de rechtbanken van eerste aanleg en voor de arbeidsrechtbanken en met de duur van de strafprocedures voor de Nederlandstalige kamer van het Hof van Cassatie blijvend onderzocht zullen worden in

het kader van de groep van zaken Bell¹³⁹, die onder toezicht van het Comité blijven; Eraan herinnerend ook dat de kwesties die verband houden met de buitensporig lange duur van de voorbereidende onderzoeken worden onderzocht in het kader van de groep van zaken De Clerck¹⁴⁰, die eveneens onder toezicht van het Comité blijven; VERKLAART dat hij zijn functies heeft vervuld krachtens artikel 46 §2, van het Verdrag in de voornoemde 17 zaken en BESLIST het onderzoek ervan af te sluiten".

137 Een samenvatting van sommige maatregelen is opgenomen in voornoemd Jaarverslag 2015 van het Comité van Ministers (<http://www.coe.int/fr/web/execution/annual-reports>, bladzijde 172): de wet van 26 april 2007 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op het bestrijden van de gerechtelijke achterstand, teneinde de duur van de gerechtelijke procedures in te korten, de uitwisselingen van de argumenten tussen de partijen te versnellen en een beter toezicht op de termijn die de rechters zich toemeten voor hun beslissing te bewerkstelligen. Er is voorzien in sancties voor de partijen die de rechtspleging aanwenden voor kennelijk vertragende of onrechtmatige doeleinden en voor de rechters die de wettelijk vastgestelde termijnen van beraad overschrijden zonder afdoende reden; de wet van 1 december 2013 tot hervorming van de gerechtelijke arrondissementen, met het oog op een efficiëntere justitie, een eenvormige kwaliteitsvolle rechtspraak, een vermindering van de gerechtelijke achterstand en meer nabijheid ten aanzien van de burger; het beroep tot schadevergoeding, op grond van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, dat ook toepasselijk blijkt in strafzaken; artikel 21ter van de voorafgaande Titel van het Wetboek van strafvordering, waardoor in geval van overschrijding van de redelijke termijn een eenvoudige schuldigverklaring of een lagere straf dan de wettelijk voorziene straf kan worden uitgesproken; de verhoging van het budget van de FOD Justitie tijdens de voorbije jaren en voorts beduidende statistieken ter illustratie van de positieve impact van de aangenomen maatregelen.

138 Nieuwe zaken zijn in dat verband immers hangende voor het Hof. De vaststelling van het Comité van Ministers berust op aangeleverde voorbeelden van rechterlijke beslissingen waaruit blijkt dat het beroep tot schadevergoeding kan worden aangewend - zowel in theorie als in de praktijk - voor het bestraffen van de buitensporig lange duur van strafprocedures, ook wanneer zij nog in het stadium van het gerechtelijk onderzoek verkeren. Uitgaande van dezelfde voorbeelden zou het Hof tot dezelfde vaststelling als het Comité van Ministers kunnen komen en derhalve terugkomen op zijn vaststelling van de schending van artikel 6 §1 juncto artikel 13 van het Verdrag in de uitspraak in de zaak-Panju (zie *supra*: einduitspraak op 23 maart 2015).

139 Zie *supra*: zaken hangende op 31 juli 2016.

140 *Idem*.

IV. Conclusies

De Verklaring van Brussel van maart 2015 legt de nadruk op de gedeelde verantwoordelijkheid bij de tenuitvoerlegging van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens vanwege de voornaamste actoren (het Hof, het Comité van Ministers en de Staten die partij zijn). Deel B van de Verklaring omvat tal van maatregelen die hun nut kunnen bewijzen op nationaal niveau, met inbegrip van de maatregelen die kunnen worden aangenomen door de nationale parlementaire vergaderingen (opleidingen, verificatie van de verenigbaarheid van de wetsontwerpen en bestaande wetgevingen met het Verdrag, opvolging van de tenuitvoerlegging van de uitspraken van het Hof).

In deze context wordt het jaarverslag voorgesteld.

Uit de informatie van dit verslag kunnen de volgende hoofdconclusies worden getrokken:

In weerwil van de ruime waaier aan aangelegenheden die door het Verdrag en de aanvullende Protocolen erbij worden bestreken, waarvan de tenuitvoerlegging de federale Staat en de gemeenschappen en gewesten kan aanbelangen, kunnen we vaststellen dat in de loop van de referentieperiode (van 1 augustus 2015 tot 31 juli 2016) het merendeel van de Belgische zaken (delen II en III: uitspraken en beslissingen vanwege het Hof en zaken onder toezicht van de tenuitvoerlegging vanwege het Comité van Ministers) betrekking hebben op de artikelen 3, 5, 6 en 13 van het Verdrag¹⁴¹:

- Artikel 3 (verbod van foltering en van onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen) houdt verband met niet minder dan 18 zaken - 11 zaken betreffende asiel en migratie, 3 zaken betreffende penitentiaire aangelegenheden, 2 zaken betreffende uitlevering en 2 zaken betreffende het gebruik van geweld door politiemensen.

- Artikel 5 (recht op vrijheid en veiligheid) houdt eveneens verband met niet minder dan 18 zaken - 16 zaken betreffende de opsluiting van geïnterneerde personen in psychiatrische afdelingen van gevangnissen en 2 zaken betreffende het vasthouden van buitenlandse gezinnen met kinderen in een gesloten centrum.

- Artikel 6 (recht op een eerlijk proces) heeft betrekking op niet minder dan 54 zaken - waarvan het merendeel verband houdt met strafzaken (met name 10 zaken betreffende de vroegere assisenprocedure, 4 zaken betreffende de overschrijding van de redelijke termijn in het stadium van het strafonderzoek alsook verscheidene zaken betreffende de buitensporig lange duur van strafprocedures in hun geheel), verschillende zaken verband houdend met burgerlijke zaken (waarvan 1 zaak betreffende verzet en 1 zaak betreffende rechtsbijstand en tal van zaken betreffende de buitensporig lange duur van burgerlijke procedures) en enkele zaken verband houdend met bestuurlijke zaken (1 zaak betreffende stedenbouw en 5 zaken betreffende een overschrijding van de redelijke termijn voor de Raad van State).

- Tot slot houdt artikel 13 (recht op daadwerkelijk rechtsmiddel, procedurele waarborg in samenhang met een essentieel artikel van het Verdrag) verband met niet minder dan 31 zaken: 23 in samenhang met artikel 6 (vooral met betrekking tot het bestaan van een rechtsmiddel in het kader van een klacht wegens de buitensporig lange duur van gerechtelijke procedures en het verkrijgen van een desbetreffende passende schadevergoeding), 7 in samenhang met artikel 3 (6 met betrekking tot asiel en migratie en 1 met betrekking tot een penitentiaire aangelegenheid) en 1 in samenhang met artikel 8 (eveneens met betrekking tot een verwijdering van het grondgebied).

Wat betreft de uitspraken en beslissingen ten aanzien van België in de loop van de referentieperiode (deel II), tellen we er in totaal 21:

- 5 veroordelingen: 3 uitspraken die concluderen tot een schending van artikel 3 (1 uitspraak betreffende asiel, 1 uitspraak betreffende de detentieomstandigheden in de gevangenis en 1 uitspraak, gedaan door de Grote Kamer, betreffende het bovenmatig gebruik van geweld door politiemensen) en 2 uitspraken die concluderen tot de schending van artikel 6 (1 uitspraak betreffende de vaststelling van een termijn voor verzet in burgerlijke zaken en 1 uitspraak betreffende de rechten van de verdediging in strafzaken).

¹⁴¹ http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2015_FRA.pdf, bladzijde 199: deze vaststelling kan in nauwe samenhang gelezen worden met de statistieken van het Hof, die aangeven dat het voorwerp van de schendingen in 2015 - voor 72% van de zaken, alle Staten samen - betrekking had op diezelfde artikelen: artikel 6 (24,18%), artikel 3 (23,06%), artikel 5 (15,63%) en artikel 13 (9,41%).

- 4 uitspraken van niet-schending: 1 uitspraak betreffende artikel 3 (asiel), 1 uitspraak betreffende artikel 5 (verlenging van een internering) en 2 betreffende artikel 6 (1 uitspraak met betrekking tot een assisenprocedure en 1 uitspraak met betrekking tot een eis tot schadevergoeding wegens onwerkzame voorlopige hechtenis).

- 6 beslissingen tot onontvankelijkheid, waarvan één enkele na mededeling van het verzoekschrift aan de Belgische Staat en daaropvolgende uitwisseling van opmerkingen.

- 6 beslissingen tot schrapping.

Wat betreft de uitspraken en beslissingen waarvan de tenuitvoerlegging onder toezicht van het Comité van Ministers staat tijdens de referentieperiode (deel III), kunnen we de volgende punten aanstippen:

- 4 Eindresoluties zijn aangenomen – houdende afsluiting van de tenuitvoerlegging van 25 vroegere uitspraken (5 uitspraken van 2004 tot 2008 betreffende de overschrijding van de redelijke termijn voor de Raad van State, 17 uitspraken van 2005 tot 2009 betreffende de buitensporig lange duur van gerechtelijke procedures, 2 uitspraken betreffende het vasthouden van buitenlandse gezinnen met kinderen in een gesloten centrum en 1 uitspraak betreffende het gebruik van geweld door de politie).

- De 50 zaken waarvan de tenuitvoerlegging op 31 juli 2016 nog steeds onder toezicht staat worden gehergroepeerd – afgezien van minnelijke schikking – in 15 referentiegroepen, waarvan 5 groepen thans onder consequent toezicht staan van het Comité van Ministers (in 2 dossiers voornamelijk voor de opvolging van de individuele situatie van de verzoekers en in de 3 overige dossiers wegens de structurele en/of complexe aard van de problematieken).

- Een lichte daling van het aantal Belgische zaken (eind 2015 en op 31 juli 2016: 50 zaken, eind 2014: 59 zaken, eind 2013: 58 zaken en eind 2012: 48 zaken)¹⁴². Dat laatste wordt in hoofdzaak verklaard door twee van de

vier voornoemde Eindresoluties, waardoor 22 oude dossiers konden worden afgesloten.

- Dat cijfer (50 zaken) zou binnen afzienbare tijd nog moeten dalen, aangezien verscheidene uitspraken en beslissingen geen problemen inzake tenuitvoerlegging inhouden (voornamelijk de groep *Gybels* – 8 uitspraken over de assisenprocedure, die intussen gewijzigd is sinds de feiten en 5 minnelijke schikkingen, waarvan de voorwaarden zijn uitgevoerd door de Belgische autoriteiten). Toch moet erop worden gewezen dat er niet kan worden vooruitgelopen op het aantal zaken dat instroomt bij het Comité van Ministers, aangezien de verwerende Staten niet op de hoogte zijn van de agenda van de uitspraken en beslissingen vanwege het Hof, net als de inhoud ervan.

De gegevens uit dit verslag (delen II en III) geven een algemeen overzicht van 'mensenrechten'-problemen in België.

Als betekenisvolle stappen die in de voorbije jaren gerealiseerd zijn, zien we meer bepaald: de alternatieven voor de vasthouding van buitenlandse gezinnen met kinderen (zaak-*Kanagaratnam* en zaak-*Muskhadziheva*), de motivering van het verdict van de assisenjury's over de schuldvraag (zaak-*Taxquet* gevolgd door de groep van zaken *Gybels* en twee minnelijke schikkingen), de uitbreiding van de toegangsvoorwaarden inzake rechtsbijstand voor illegale vreemdelingen (zaak-*Anakomba Yula*), het wegwerken van de gerechtelijke achterstand van de Raad van State (groep van zaken *Entreprises Robert Delbrassine S.A.*) en de inkorting van de duur van de procedures voor de burgerlijke en strafrechtelijke rechtscolleges (groep van zaken *Dumont*)¹⁴³.

Dit verslag laat ook zien dat er nog aanzienlijke uitdagingen zijn. Enkele daarvan zijn: de effectiviteit van de rechtsmiddelen die toegankelijk zijn voor de gedetineerden (de zaken *Bamouhammad* en *Vasilescu* en de groep van zaken *L.B.*), de overbevolking in de gevangenissen en de detentieomstandigheden in de strafinrichtingen (de zaak-*Vasilescu*), de passende therapeutische begeleiding voor geïnterneerde personen (groep van zaken *L.B.* – 17 uitspraken: er moet worden benadrukt dat die problematiek

142 Zie Jaarverslagen van het Comité van Ministers: <http://www.coe.int/fr/web/execution/annualreports>.

143 Hoewel de groep van zaken *Bell* (buitensporig lange duur van procedures voor de burgerlijke rechtscolleges van eerste aanleg, de arbeidsgerechten en de Nederlandstalige kamer van het Hof van Cassatie in strafzaken) nog onder toezicht van het Comité van Ministers blijft.

betrekking heeft op Justitie, Volksgezondheid en de gewesten), de duur van de gerechtelijke procedures (er moet nog een achterstand worden weggewerkt, maar het is vooral zaak maatregelen aan te nemen om nieuwe achterstand te voorkomen – het betreft hier een cruciale en bestendige uitdaging voor alle Staten), met inbegrip van de strafrechtelijke onderzoeken (groep van zaken *De Clerck*), en het bestaan van een effectief rechtsmiddel in het nationale recht om daarover klacht in te dienen en een passende schadevergoeding te verkrijgen (zaak-*Panju* in de groep van zaken *De Clerck*), het verzoenen van de beschouwingen van nationale veiligheid met de waarborging van de fundamentele rechten van personen die gekend zijn voor feiten van terrorisme (zaken *Ouabour* en *Trabelsi*)¹⁴⁴.

Het overzicht van de gerealiseerde stappen en resterende uitdagingen betreft de zaken uit dit verslag die problemen van meer structurele aard aan het licht stellen en die, in voorkomend geval, de aanneming van algemene - waaronder budgettaire - beleidslijnen vereisen.

Dit overzicht beoogt dus niet de uitspraken waarin, op meer alleenstaande wijze, een of meer schendingen van het Verdrag zijn vastgesteld (onder meer waar het gaat om de toepassing van de vreemdelingenwet van 1980 op concrete gevallen). In dat verband kan worden benadrukt dat verscheidene uitspraken (zaken *B.*, *Bouyid* en *Riahi*) de vraag stellen naar het evenwicht dat wordt betracht door de burgerlijke rechter tussen de rechten van de partijen of door de strafrechter tussen de rechten van de beschuldiging en van de verdediging - wanneer de magistraat, om zijn innerlijke overtuiging te funderen en te motiveren, zich beperkt tot de versie van een deel dat hem voldoende precies en gelijklopend toeschijnt, vooruitlopend op de mogelijkheid om de andere partij, een getuige of deskundige al dan niet te horen.

Ook moet worden benadrukt dat dit verslag geenszins een volledige kijk biedt op de mensenrechtensituatie in ons land. Men moet immers voor ogen houden dat ten eerste, het Hof enkel bevoegd is om controle uit te oefenen op de eerbiediging van de rechten en plichten uit het Verdrag en de aanvullende Protocollen daarbij (in de Raad van Europa wordt de eerbiediging van de economische, sociale en culturele rechten die zijn bekrachtigd door het Europees

Sociaal Handvest gecontroleerd door het Europees Comité inzake Sociale Rechten, terwijl er andere vormen van controle op de tenuitvoerlegging van de fundamentele rechten bestaan op het niveau van de Verenigde Naties), en ten tweede, het Hof zich enkel mag uitspreken in het kader van zaken die aan het Hof worden voorgelegd. Aldus hangt de rechtspraak van het Hof vooral af van de vordering van de particulieren en van de niet-gouvernementele organisaties, die zich tot het Hof wenden omdat zij zich beschouwen als slachtoffer van een of meer schendingen van het Verdrag.

Hoewel dit verslag beperkt is tot het contentieux van België voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens moeten we tot slot, zoals reeds aangegeven in de inleiding, ook steeds oog blijven hebben voor de uitspraken die het Hof heeft gedaan ten aanzien van andere Staten, aangezien zij ertoe kunnen nopen om - preventief - maatregelen in België aan te nemen, zonder een veroordeling vanwege het Hof af te wachten.

---

144 Andere afgesloten dossiers - die buiten het bestek van de referentieperiode van dit verslag vallen - hadden eveneens betrekking op die problematiek (zaken *M.S.* en *El Haski*).

V. Bijlagen

1. Verklaring van Brussel "Tenuitvoerlegging van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, onze gedeelde verantwoordelijkheid", aangenomen op 27 maart 2015 door de 47 lidstaten van de Raad van Europa.
2. Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, aangenomen op 4 november 1950 en in werking getreden op 3 september 1953.
3. Openingsrede van de Belgische minister van Justitie op de Conferentie van Brussel.
4. Aanbeveling CM/Rec(2008)2 van het Comité van Ministers inzake doeltreffende middelen die op nationaal niveau moeten worden aangewend voor de snelle tenuitvoerlegging van de arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.
5. Resolutie 1823 (2011) van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa, getiteld "*Nationale parlementen: hoeders van de mensenrechten in Europa*"
6. Achtergrondnota van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa, "*De rol van de Parlementen in de tenuitvoerlegging van de EVRM-standaarden: overzicht van de bestaande structuren en mechanismen*" (PPSD(2014)22).
7. Voorschriften van 10 mei 2006 van het Comité van Ministers voor het tenuitvoerlegging van de uitspraken en van de voorwaarden van de minnelijke schikkingen.
8. Infodocument betreffende het toezicht op de tenuitvoerlegging van de uitspraken en beslissingen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens: uitvoering van het Actieplan van Interlaken – modaliteiten van een tweesporig toezichtssysteem (CM/Inf/DH(2013)37).
9. Sythesetabel van de hangende zaken op 31 juli 2016, waarvan de tenuitvoerlegging onder toezicht staat van het Comité van Ministers.
10. Actiebalans van 29 juli 2016 in de zaak-*De Donder en Clippel*
11. Tussentijdse beslissing van het Comité van Ministers van september 2016 in de zaak-*Trabelsi*
12. Herzien actieplan van 31 augustus 2016 in de zaak-*Trabelsi*
13. Actiebalans van 1 juli 2016 in de zaak-*Ouabour*
14. Actiebalans van 24 oktober 2016 in de zaak-*M.D. en M.A.*
15. Actiebalans van 2 mei 2016 in de zaak-*Yoh Ekale Mwanje*
16. Actieplan van 7 juli 2016 in de zaak-*Vasilescu*
17. Actieplan van 12 oktober 2016 in de zaak-*Bamouhammad*
18. Actiebalans van 5 september 2016 in de zaak-*Bouyid*
19. Actieplan van 7 april 2016 in de groep van zaken *L.B.* (internering)
20. Tussentijdse beslissing van het Comité van Ministers van juni 2016 voor de groep *L.B.*
21. Actiebalans van 26 oktober 2015 voor de groep van zaken *Dumont* (buitensporig lange duur van gerechtelijke procedures)
22. Actiebalans van 25 oktober 2016 voor de groep van zaken *De Clerck* (buitensporig lange duur van strafrechtelijke procedures)
23. Actiebalans van 12 oktober 2016 in de zaak-*Raihani*
24. Actieplan van 6 juni 2016 in de groep van zaken *Gybel*s (afwezigheid van motivering van de schuldigverklaringen van hoven van assisen)
25. Actieplan van 5 maart 2014 in de zaak-*B.*
26. Actieplan van 25 oktober 2012 in de zaak-*R.T.B.F.*
27. Actiebalans van 24 augustus 2016 in de zaak-*Anakomba Yula*
28. Eindresolutie [CM/ResDH\(2015\)159](#) van 14 oktober 2015 in de zaak-*Cakir*
29. Actiebalans van 25 augustus 2014 in de zaak-*Cakir*
30. Eindresolutie [CM/ResDH\(2016\)41](#) van 30 maart 2016 in de zaken *Muskhadzhiyeva et alii* en *Kanagaratnam et alii*
31. Actiebalans van 15 september 2015 in de zaak-*Muskhadzhiyeva et alii*
32. Actiebalans van 15 september 2015 in de zaak-*Kanagaratnam et alii*
33. Resolutie [CM/ResDH\(2015\)132](#) van 16 september 2015 voor de groep van zaken *Entreprises Robert Delbrassinne S.A.*
34. Actiebalans van 15 juli 2015 in de groep van zaken *Entreprises Robert Delbrassinne S.A.* (buitensporig lange duur van procedures voor de Raad van State)
35. Resolutie [CM/ResDH\(2015\)245](#) van 9 december 2015 voor de groep van zaken *Dumont*